

Pedagogik för att levandegöra historia

**– en jämförelse av musei- och arkivpedagogik med
hänsyn till historieförmedling**

Maria Holm

Examensarbete (30 högskolepoäng i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Henrik Horstböll

År: 2011

© Författaren

Title

A pedagogy to bring history to life - comparing the pedagogy of museums and archives taking in consideration how they mediate history

Abstract

Master's thesis

Keywords

Pedagogy, museums, archives, schools, history, history didactics,

The pedagogic purposes and ambitions of both museums and archives are in many ways alike. Their intentions and purposes as institutions in our society are also in many ways very similar to each other, not at least when it comes to the fact that they are both working towards preserving and communicating our cultural heritage and our history. Still though the museums are much better known, recognized and developed when it comes to the pedagogical programs and activities in Sweden. This is the context that act as my starting point for this study.

From this I have studied how two museums and two archives in southern Sweden work with history in their pedagogical programming and how they work towards schools with world war two and the holocaust. The research questions being: What distinguishes the pedagogy of museums and what distinguishes the pedagogy of archives? How do they work and what differences and similarities can be found?, Which history is mediated and what kind of history is it they want to mediate? I also hope to find out what can they learn from each other when it comes to the future development of the pedagogy for each of them.

The study has been carried out as a case study with the main tool being interviews with the responsible personnel at the chosen institutions, but other material has at some points also been taken in and used. This could for example be documentation surrounding the programmes and/or material generated from their work being done. From this has the comparison been made.

To find an answer to first and most the second question I've been using the theory of history didactics since it deals with questions like: Why history? What is the use of history? etc. and it also provides tools and a useful terminology to study this questions and these problems.

When it comes to my first question I found out that the pedagogical work carried out on the institutions I studied were very much alike. They all saw schools as a big target group and they all saw the material conditions at their institution as the most important basis for designing their pedagogical programs. They also had an ambition to teach a scientific way of approaching material. But also wanted the students taking part in the programs to engage themselves and find meaning on a deeper level than usually provided in the school. Talking about how the documents and objects at the institutions could add something "magical" which helped doing exactly that. The differences between them were mostly a matter of their approach to this as the museums focused more on the human aspects and the archives more on the sources.

For my second question I found that the institutions with the possible exception of one museum all wanted to build the historical awareness of the students, build and approach their identity in many ways and use places as something that communicates history.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
Syfte och frågeställningar	5
Metod	6
Val av fall	7
Metoder för materialinsamling	7
Genomförande	8
Analys	9
Teori och tidigare forskning.....	9
Projektet ”På denna plats”	17
Projektet	17
Museet.....	20
Hur arbetet gick till	20
Praktiska förutsättningar	22
Relationen till skolan	22
Ett vetenskapligt arbetssätt	23
Urval	24
”Magi”	24
En kontrast: några andra röster om museipedagogik... ..	25
Arkivet	27
Hur arbetet gick till	27
Praktiska förutsättningar	28
Relationen till skolan och ett vetenskapligt arbetssätt.....	28
Marknadsföra sig själv.....	29
Urval	30
”Magi”	31
En kontrast några andra röster om arkivpedagogik... ..	31
Historiens uttryck i projektet ”På denna plats”	33
Historiemedvetandet, tiden och projektet	33
Identitet och historia	36
Platsen.....	40
Två andra exempel	43
Beredskapsmuseet.....	43
Pedagogisk verksamhet.....	43
Historieuttryck hos Beredskapsmuseet.....	45
Arkivcentrum syd och Skånes arkivförbund.....	47
Materialet på Arkivcentrum syd	47
Hur arbetet går till.....	49
Historieuttryck	50
Sammanfattning och avslutande diskussion - Kan man lära av varandra?	52
Källförteckning:.....	56
Bilaga 1: Case-beskrivningar	59
Bilaga 2: Intervjuguide	60

Inledning

Arkiv och museer är båda kulturarvsbevarande institutioner, de har båda under mycket lång tid sysslat med att bevara och förmedla historia. Ändå var det till museet man alltid gick med skolan. Ändå var visste jag inte att arkiv fanns förrän jag var nära nog vuxen, åtminstone var mitt begrepp om det ganska dimmigt. Och trots flera terminers arkivstudier så fastnar jag hela tiden i att prata om begrepp om arkivet som ”dammigt och tråkigt”, hur mycket jag än föresätter mig att inte göra det. Visst har jag hört folk utdöma också museer som tråkiga, men inte till närmelsevis på samma sätt som med arkiv. Till museet går trots allt de flesta inte bara med skolan, utan med mamma och pappa på lovet när man är liten, på semestern eller helt enkelt en regnig lördag. Museet är mycket mer i det allmänna medvetandet och museet är mycket oftare något kul något som är roligt och engagerande. Hur kan detta vara?

Arkiven har de senaste decennierna allt mer fokuserat på just sin förmedlande roll och arkivpedagogik som begrepp har vuxit fram. Inte för att de inte tidigare haft en förmedlande roll utan för att bland annat ett antal statliga utredningar under 1980 och 90-talen kommit att betona denna roll allt mer. De hävdade att arkiven var en underutnyttjad resurs som en del av kulturarvet och att man borde arbeta mer utåtriktat. Det var i takt med detta som arkivpedagogiken alltså växte fram och 1997 anställdes den första arkivpedagogen vid ett svenskt arkiv. 2006-2008 bedrevs på initiativ av regeringen ett nationellt uppdrag inom arkivpedagogik för att utforska dess möjligheter och definiera området tydligare. (Slutrapport, s 12-13) Utvecklingen har dock gått långsamt framåt och framförallt är det fortfarande ett område som är mycket outforskat i ett vetenskapligt perspektiv. Mycket lite finns publicerat om arkivpedagogik och varken den eller arkiven som sådana tycks ännu ha satt sig i medvetandet hos den breda allmänheten på samma sätt som museerna. Samtidigt så står också flera möjligheter för dörren för arkiven. De senaste åren har till exempel arkiven synliggjorts genom populära Tv program kring släktforskning och i den nya läroplanen för skolan uppgraderas ämnet historia, där arkiven också nämns. Vilket medför stora möjligheter för arkiven att ta tag i och skynda på utvecklingen för arkiven.

Museerna i sin tur har inte bara en mer självklar position i det allmänna medvetandet som jag tog upp inledningsvis. Museipedagogik som begrepp och ämne är också betydligt mer etablerat. Det har studerats en hel del och det finns även en del skrivet om det. Även om museipedagogiken då kan spåras något längre tillbaka än arkivpedagogiken så är de båda ämnenas framväxt inte så olika som man skulle kunna tro. Den nämns även den i samma eller åtminstone samtida statliga utredningar även om den kanske går några decennier längre tillbaka i tiden. (Ljung 2009 s32-37)

Därför går det inte att komma ifrån att museipedagogik framstår som något mer etablerat och mindre främmande.

Dessa institutioner och deras pedagogik borde rent spontant ha en hel del gemensamt då de båda sysslar med kulturarv, bevarande och förmedling. Ändå ser deras verklighet och roll så olika ut. Frågan är om de är så lika som det förefaller? Eller kan detta förklaras med några väsentliga skillnader i deras sätt att arbeta pedagogiskt? Med utgångspunkt i detta är därför en jämförande studie av hur man arbetar inom de båda pedagogikerna intressant för att se om det finns några mer naturliga förklaringar till de olikheter som lyfts fram ovan och för att se om de kanske kan lära av varandra och närma sig varandra.

Men då det finns så lite skrivet om arkivpedagogik anser jag att det även skulle vara intressant att spegla denna mot den mer utforskade och etablerade museipedagogiken. Vad innebär de egentligen? Vad är det man gör? Hur arbetar man? Min förhoppning är att museipedagogiken i en kontrast kan kunna bidra till att sätta ytterligare ljus på arkivpedagogiken.

Dessutom är jag intresserad av deras roll som historieförmedlare vilken tillhör det mest basala de har gemensamt. Då de ges ganska stor betydelse som sådana är det relevant att utforska mer vilken historia det är de förmedlar. Vad de tar upp och förmedlar till brukarna i egenskap av det faktiskt är genom dem som de allra flesta av oss på ett eller annat sätt får vår grundläggande historiska bild och kunskap. Inte bara när vi till exempel besöker museet med skolan eller på fritiden, utan också genom att de böcker som skrivs om historia i mycket är baserade på arkivmaterial. Mer eller mindre är de en viktig källa till den historiska kunskap och den bild av historien som finns i vårt medvetande och som vi mer eller mindre medvetet matas med dagligen från alla möjliga håll. Därför tycker jag att det är intressant att även i kontrast till det pedagogiska arbetet också studera vilken historia det är man egentligen lyfter fram och förmedlar i denna verksamhet.

Syfte och frågeställningar

Mitt syfte är alltså att med utgångspunkt i ovanstående titta på de båda olika traditionerna att arbeta pedagogiskt hos arkiv respektive museer för att finna likheter och skillnader. Grunden för uppsatsen är alltså en jämförande undersökning utformad som en fallstudie vilken visar på hur man arbetar pedagogiskt på de olika institutionerna. Från detta hoppas jag sedan dra slutsatser kring vad om nytta av hos varandra i utvecklingen och inför framtiden i det pedagogiska arbetet. Då de ofta framställs som att de har kommit olika långt i sin utveckling. För det tredje så vill jag ta fasta på faktumet att de är kulturarvsbevarande institutioner vilket ofta yttrar sig i att man på olika sätt förmedlar historia, en förmedling som dessutom ofta yttrar sig igenom just att man vänder sig mot skolor. Jag vill därför också studera vad det är man förmedlar och vilken historia det är man lyfter fram. Kan man spåra en viss syn på historien och hur den ska förmedlas?

Jag kommer därför att använda mig av följande frågeställningar:

- Vad kännetecknar arbetssättet inom museipedagogik respektive arkivpedagogik? Hur arbetar man och vilka likheter och skillnader finns?
- Vad är det man vill förmedla av historia och vilken historia är det man förmedlar?

Utifrån detta hoppas jag också kunna dra slutsatser kring om de båda områdena ha nytta av varandras sätt att arbeta genom korsbefruktning och i så fall hur och av vad.

Avgränsningar är naturligtvis nödvändiga inte minst av tidsskäl jag är ensamförfattare och vi har bara en begränsad tid på oss för arbetet. De ligger dels i metoden i sig då den är en fallstudie vilket jag beskriver mer nedan. Men där finns det avgränsningar i hur djupt och brett jag går in på fallen samt naturligtvis i valet av antal fall, det vill säga att jag väljer att studera två fall närmare än de andra två. En begränsning har också gjorts i urvalet av informanter till intervjuerna. Jag har valt att bara intervjua pedagogerna eller de pedagogiskt ansvariga på institutionerna jag studerat, inte elever eller lärare som deltagit. Detta dels på grund av tidsaspekten och dels på grund av att det i fallet med eleverna var så att delar av dem hade fyllt 18 vilket alltså hade krävt rätt mycket i form av att sälla mellan vilka man behövde målsmanstillstånd för att intervjua och för vilka man inte behövde det. Av samma anledning har jag också tvingats göra val när det gäller vad jag ska fokusera på för litteratur och tidigare forskning. Det har helt enkelt inte varit möjligt att ta med allt eller att gå in djupt på allt som skulle vara intressant. Framförallt har detta också inneburit att jag fått välja bort en del museologisklitteratur då det funnits väldigt mycket mer och detta är en arkivvetenskaplig uppsats. Det fick inte komma att handla allt för mycket om museer.

Metod

Min undersökning är utformad som en form av fallstudie. En fallstudie är ”en undersökning av en specifik företeelse t.ex. ett program, en händelse, en person, ett skeende, en institution eller en social grupp”. (Merriam, 1994 s 24) Denna företeelse kan då anses utgöra ett intressant exempel i förhållande till en större mer omfattande företeelse. Vilket också gör att de är lämpliga för att studera vardagsnära problem och hur människor och grupper hanterar dem utifrån ett helhetsperspektiv. Det ger också omfattande och täta beskrivningar av det man studerar samt och öppnar för möjligheter att öka förståelsen av det. Detta genom att sedan också bolla den information man får fram mot den större kontext som finns runt företeelsen (Merriam 1994 s 25-27). Detta är något som korresponderar väl med mitt syfte för den här undersökningen som kretsar kring hur man arbetar pedagogiskt med historia på två olika former av institutioner och vad det är man förmedlar i sitt arbete. Detta handlar både om att beskriva hur man arbetar och med vad, men också att få till stånd en förståelse för vad det är man gör. Man kan därtill konstatera att vi förmodligen har att göra med ett område där det förekommer en viss praxis mellan olika institutioners arbete och som gör att det är relevant att studera hur några enskilda arbetar. Samtidigt som såväl likheter som skillnader gör att det går att dra intressanta slutsatser och föra diskussioner som är relevanta även i större sammanhang.

Val av fall

Jag har studerat fyra exempel bestående av två museer och två arkiv som alla var och en på sitt sätt bedriver pedagogisk verksamhet och där denna verksamhet får sägas vara tämligen väletablerad och har ett gott rykte. Vidare har jag då valt att studera hur de arbetar med temat andra världskriget för att avgränsa fallen ytterligare. Jag har dels studerat Malmö museer och Malmö stadsarkivs pedagogiska arbete i projektet ”På denna plats”, vilket kommit att utgöra mitt huvudexempel. Dels har jag också tittat på Beredskapsmuseets pedagogiska verksamhet och den pedagogiska verksamhet som bedrivs på Arkivcentrum syd i Lund. De två senare har kommit att utgöra studier i mindre omfattning och agera som ett komplement och en kontrast till de två andra där de utvidgat möjligheterna för mig att kunna föra en intressant diskussion kring mina resultat. Detta upplägg är också delvis betingat av behovet av att göra avgränsningar för min studie dels med hänsyn till tidsramen och att jag är ensamförfattare och dels till att uppsatsen inte kunde bli för lång. Sammanfattat så var jag tvungen att dra en gräns för hur lång och omfattande undersökningen kunde bli och därför kan inte samtliga fall ta lika mycket plats. Utifrån detta visade det sig också att man i ”På denna plats” hade mest att erbjuda av intresse och möjlighet att studera det på djupet, där fanns också en hel del kringdokumentation att ta del av. Den senare utgör dessutom ett speciellt intressant studieobjekt eftersom det innebär att ett museum med museipedagoger och ett arkiv med arkivpedagoger arbetar inom samma ramar och med liknande förutsättningar. Det är därför ett mycket tacksamt objekt för jämförelser dem emellan, då man kan vänta sig att eventuella likheter och skillnader framträder i extra tydlig dager.

När det gäller överväganden och motiveringar kring urvalet av vilka som ska studeras får detta till största delen på gott och ont motiveras av vilka som var villiga och hade möjlighet att ställa upp. Men givetvis går inte frågan till någon som kan anses direkt olämplig, inledande kontakter och förfrågningar gick till museer och arkiv som har rykte om sig att ha en väletablerad pedagogisk verksamhet. Tanken var att det ska vara ungefär lika många arkiv som museer med.

Metoder för materialinsamling

Fallstudier har till skillnad från många andra undersökningsformer inga givna metoder för materialinsamling. Utan man använder sig av alla de metoder som kan sägas vara relevanta för att uppnå bästa möjliga, breda studieresultat. Vissa metoder är naturligtvis dock vanligare t.ex. intervjuer. (Merriam 1994 s 24) Inom ramen för min fallstudie har jag därför använt mig av flera olika metoder för materialinsamling, intervjuer, studiebesök, studier av kompletterande skrivet material och dokument kring verksamheten samt material som konkret använts i verksamheten.

När det gäller intervjuerna har jag här fokuserat på att samtala med musei- respektive arkivpedagogerna i projektet ”På denna plats”. Det vill säga en museipedagog som arbetar med projektet på Malmö museer och en arkivpedagog som arbetar med det på Malmö stadsarkiv. På Beredskapsmuseet har man ingen anställd museipedagog utan där talade jag med personen som var ansvarig för den pedagogiska verksamheten där.

När det gäller Arkivcentrum syd och då kanske främst Skånes arkivförbund som varit drivande i verksamheten där hade jag tyvärr inte möjlighet att få till någon riktig intervju i det fallet av flera orsaker. Vilket naturligtvis gör att underlaget där blir något magrare och svårare att sätta in i ett bredare sammanhang. Det är i stort sett helt baserat på det konkreta pedagogiska material som man tagit fram där och de handlingar som ingår det, kompletterat med några korta svar jag lyckades få via e-mail. Jag bedömde dock att det ändå var intressant att ha med i undersökningen dels eftersom det utgör ett av de kortare kompletterande fallen och inte minst eftersom de ändå lyfter fram ett antal intressanta aspekter i kontrast med undersökningens andra arkiv. Där till finns en risk att det hade blivit obalans i undersökningen om jag valt att utesluta dem, det hade då blivit två museer och ett arkiv och detta är trots allt en arkivvetenskaplig uppsats.

Genomförande

Vidare när det gäller intervju delen av min materialinsamling så har jag använt mig av Steinar Kvales *Den kvalitativa forskningsintervjun* för vägledning. Där betonar han vikten av grundlig förberedelse och att man har klart för sig vad som ska studeras och varför innan man kan gå in på att planera mer exakt hur det ska gå till. När det gäller dessa två första frågor har jag inför intervjuerna helt enkelt utgått från mitt syfte och mina frågeställningar då de är dessa jag vill ha svar på genom metoden. Jag har också ägnat mig åt att precis liksom Kvale förespråkar läsa in mig på ämnet både i mer allmän mening kring museer, arkiv och deras pedagogik och kring den historiedidaktiska teorin. (Kvale 1997 s 85, 91-92, 119) Jag har sedan utifrån detta satt samman en intervjuguide bestående av ett antal frågor och efterföljande förslag på eventuella följdfrågor. Meningen var inte att dessa frågor skulle vara skrivna i sten utan de var mer baserade på vad som var intressant i förhållande till uppsatsen och de frågor den bygger på. Alltså ändrades de ofta ganska radikalt när det väl gällde, både i form av vilken ordning de kom i och hur de såg ut. Ibland behövdes inte en fråga ställas alls då informanten ändå kom in på det. Ibland kom följdfrågorna till användning då personen inte kom in tillräckligt djupt på något intressant. Allt detta i enighet med att intervjun skulle ha en enligt Kvale rekommenderad halv- strukturerad form för att lämna stort utrymme åt informanten. Målet var också att försöka hålla det hela så nära ett samtal som möjligt, många gånger blev det dock inte så mycket av det då informanten ofta kom igång och blev entusiastisk och det kändes som att jag bara avbröt. (Kvale 1997 s13, 117)

Ett väsentligt avsteg har jag gjort gentemot Kvales rekommendationer, Kvale rekommenderar starkt att man spelar in intervjuer med bandspelare och detta har jag inte gjort. På grund av flera praktiska orsaker kombinerat med att jag endast gjorde tre intervjuer där det i samtliga fall förelåg komplikationer kring inspelning gjorde att jag valde att istället valde att genomföra dem så likvärdigt jag kunde. Detta istället för att de skulle utföras under radikalt olika förutsättningar och former. Jag anser att då jag har så få intervjuer där det dessutom för studiens skull är viktigt att de blir jämförbara blev de just mer jämförbara om de genomfördes under så lika former som möjligt. Jag gjorde därför så att jag tog anteckningar, vilka jag renskrev omedelbart efter varje intervjutillfälle medan även mitt minne var färskt. I stort set såg intervjuguiden

likadan ut vid alla intervjuerna. Givetvis var informanterna också medvetna om hur det gick till och erbjöds att läsa resultatet.

Jag är mycket medveten om att detta tillvägagångssätt har sina svagheter och kan ifrågasättas. Bland annat i det att jag som intervjuare inte blir så synlig i materialet, att nyanser naturligtvis går förlorade och att det i stort sätt är omöjligt att få ner det ordagrant. Samt inte minst att det blir subjektivare. I denna mening är det naturligtvis inte idealt att göra som jag gjorde men som förutsättningarna var anser jag ändå att det var det bästa valet. Sen kan man ju också hänvisa till, vilket Kvale faktiskt också tar upp att en inspelning förlorar en hel del i kontextualitet, framförallt när det gäller sådant som inte hörs på ett band. Vilket kan bevaras genom intervjuarens minne och att intervjuaren kan fungera som ett filter genom vilket fokus hamnar på det allra viktigaste för själva undersökningen. Där till kan också nämnas att även en utskrift av en inspelad intervju är en tolkning med sina problem och svårigheter och den är inte bortom allt ifrågasättande. (Kvale 1997 s 147-150)

Analys

Renskrifterna av intervjuerna har jag sedan analyserat genom en delvis egenkonstruerad metod. Den tog sin början i just jämförelsen och vilka likheter och skillnader som finns mellan museerna respektive arkiven men kan också sägas bära spår av både meningskategorisering och i viss mån meningstolkning. (Kvale 1997 s 174-175) Utifrån detta har jag sedan fått fram en mängd likheter och skillnader mellan såväl arkiv och museer som mellan museer och museer och arkiv och arkiv. Likheter och skillnader som sedan har getts rubriker och finns med i texten. I analysen har de också kompletterats med annat material innefattande handlingar som genererats av de olika pedagogiska verksamheterna här har vi "case-beskrivningarna" från Malmö museer, diverse olika dokument kring projektet "På denna plats" t.ex. en Swot-analys som kom till under planeringen av projektet. Där ingår också information jag fått från Forum för levande historia, ett läromaterial från Beredskapsmuseet och det pedagogiska materialet hos Arkivcentrum syd. Allt detta listas i sin helhet i källförteckningen. Jag använder mig sedan också av den historiedidaktiska teorin som jag presenterar nedan i analysen, främst då när det gäller att svara på min andra frågeställning.

Teori och tidigare forskning

Jag kommer i denna uppsats att använda mig av historiedidaktisk teori främst för att kunna ge ett svar på och föra resonemang kring min andra fråga vilken handlar om den historia man förmedlar. Men det kommer förhoppningsvis också att kunna bidra med intressanta perspektiv för den jämförande studien och förhoppningsvis även bidra till min tredje frågeställning om vad de eventuellt kan lära av varandra och vad.

Historiedidaktiken växte fram under 1970 och 80-talet ur en kritik och ett ifrågasättande av att historievetenskapen ansågs vara allt för inåtvänd och endast motiverade sitt ämne genom inomvetenskapliga kriterier. Och att man i och med detta underlät att i en bredare mening diskutera och motivera betydelsen av och meningen med historia i en mer samhälllig och kulturell kontext. Historiedidaktiken kretsar

därför i grunden kring frågor som: varför historia? Vad är nyttan av historia? Hur förmedlar man historia? Och till vem förmedlar man historia? osv. Men i en vidare mening så kritiserar också historiedidaktiken synen på historia och historien som något objektivt som framskrider evolutionärt. Där mycket liten hänsyn tas till ett bredare existentiellt, teoretiskt och samhälleligt sammanhang. Vilket också föranleder att man inte heller fokuserar på hur historien många gånger används och tolkas på måna olika sätt för många olika syften inte minst från maktens sida. Då det i praktiken sker så kan det inte finnas någon objektiv historisk sanning. (Karlsson 2004 s 21-25, 34; Karlsson 1997 s20-23) Birgitta Odén uttrycker det enligt Karlsson som "hur vetenskapliga tankemönster förmedlas till ett större kollektiv för att successivt accepteras och slå rot". (Karlsson 2004 s 25) Karlsson själv sammanfattar det som följer:

"Livet och samhället är genomsyrat av historia, eftersom det präglas av våra minnen, både sådana som går tillbaka på våra alldeles egna erfarenheter och sådana som förmedlas utifrån, till exempel via föräldrar, massmedier eller historieundervisning. Denna historiens dubbelhet, och insikten om den, är också den givna utgångspunkten för all historiedidaktisk reflexion" (Karlsson 2004 s 21-22)

Centrala begrepp inom historiedidaktiken är historiemedvetande och identitet. Den definition av begreppet historiemedvetande som jag har använt mig av är den som Bernard Eric Jensen ger i sin artikel i *Historiemedvetande - begreppsanalys, samhällsteori, didaktik* och vilken jag kommer att gå in djupare i den analys som kommer längre fram. Men kort sammanfattat skiljer han på historiemedvetande och historiskt medvetande där det första kan sägas vara en djupare och mer utvecklad variant av det första. Båda begreppen har han i sin tur baserat på begreppet tidsmedvetande. Vilket innebär sambandet mellan dåtid, nutid och framtid och att det mellan dessa råder ett processförhållande. Att ha ett historiskt medvetande innebär att man är medveten om att man själv är en produkt av historien och spelar en roll i den, men också att historiska förändringar är oundvikliga. Historiemedvetande i sin tur innebär att i sin tur att man har ett mycket väl utvecklat medvetande om den process som utgörs av då, nu och sedan och att processerna aktiveras av människors handlingar. Att ha ett historiemedvetande är alltså att vara medveten om samspelet mellan dåtidstolkning, nutidsförståelse och framtidsförväntan. Utifrån dessa talar han sedan om att en historiesyn utgör en form av helhetsuppfattning, ett genomarbetat och strukturerat historiemedvetande. Vidare illustrerar Jensen det som att tidsmedvetande utgör den ram inom vilken historiemedvetandet ligger, historiemedvetandet i sin tur utgör en ram inom vilket det historiska medvetandet och historiesynen ligger. De senare berör dessutom varandra. (Jensen 1997 s 59-60)

Identitet i sin tur är ett begrepp som förekommer ganska brett och mångfacetterat inom det som skrivits om historiedidaktiken. Det förekommer på flera olika sätt och flera olika meningar. Karlsson skriver bland annat "historia bidrar till vår identitetsbildning och till vår ideologiska, moraliska och politiska orientering i samhället" (Karlsson 2004, s 27). Dels förekommer begreppet mycket i form av att historien hjälper människor att orientera sig i tiden enligt genom historiemedvetande och tidsmedvetande, och att detta spelar en viktig roll för vår personlighetsutveckling. (Karlsson 2004, s 29) Karlsson talar om ett existentiellt bruk av historia förutom det vetenskapliga som traditionellt hamnar i centrum. Detta är ofta av tämligen privat

natur och det bidrar till individens känsla av stabilitet och dess orientering i den värld av ständig förändring som vi lever i. Ett behov som får sägas vara tidlöst. Ulf Zander tar upp identitetsaspekten i ett historiedidaktiskt perspektiv i sin artikel *Historia och identitetsbildning* vilken är min huvudsakliga grund för resonemanget när det gäller identitet. Där lyfter han fram att denna del av historien också fungerar i samband med mer kollektiva och större samhällsliga mönster och identiteter. Denna historia fungerar också i den meningen att den bidrar till att skapa gruppidentiteter genom att olika individer också har gemensamma minnen och uppfattningar av historien. Dessa så kallade kollektiva minnen hjälper till att skapa sammanhållning och kollektiva identiteter. Historia kan alltså fungera både på en väldigt individuell nivå där olika individer ser på den väldigt olika, samtidigt som man ändå kan enas med andra individer kring delar av den till en form av gemensam kollektivhistoriskidentitet. Denna kollektividentitet kan vara nationell, såväl som regional eller etnisk och även flera av dessa saker parallellt. Historien hos dessa olika grupper och identiteter är mycket subjektiv i hur man ser på den och använder för att legitimera sig. Den är också mycket rörlig och föränderlig, den officiella gemensamma tolkningen såväl som den privata individuella kan förändras. (Karlsson 2004, s 55-57; Zander 1997 s 85-87, 90, 99)

Detta får sägas vara den historiedidaktiska teorins huvuddrag från vilka jag har utgått. I ett flertal andra texter vilka jag kommer att lyfta fram nedan har man i olika grad tillämpat dessa resonemang och tankegångar, samt vidareutvecklat dem.

Jag har redan varit inne på en del av de för sammanhanget relevanta historiedidaktiska artiklar som jag använt mig av. Jag ska dock kort gå in på några av dem även här för att få en så övergripande bild som möjligt i forskningsläget. Inledningsvis så har Klas-Göran Karlsson skrivit två artiklar om historiedidaktik *Historiedidaktik och historievetenskap ett spänningsfyllt förhållande* och *Historiediaktik: begrepp, teori och analys*. Båda dessa artiklar ger en övergripande bild av huvuddragen hos historiedidaktiken och jag har använt mig av dem ovan i teoriavsnittet. Artikeln *Historiedidaktik och historievetenskap ett spänningsfyllt förhållande* tar upp den debatt kring vilken mycket av historiedidaktiken har utvecklats. Här tar han då upp föreställningen om en kris för historieämnet som kom att generera debatten. Krisen gällde både för historien ur ett vetenskapligt perspektiv och urett undervisningsperspektiv. För historievetenskapens del handlade det mycket om ökade problem med att nå ut till mottagare. Detta i takt med att mottagargrupperna blev allt mer diversifierade genom dels en ökad inomvetenskaplig specialisering och dels genom ett ökat historieintresse hos den breda allmänheten. Till bilden hörde också det ökade ifrågasättandet av förekomsten av objektiva sanningar även inom historievetenskapen. För undervisningens del handlade krisen om den minskade rollen och utrymmet den fått inom skolan och om den traditionella historieundervisningen rimmade illa med den nya tidens synsätt. Dels just i det att den presenterade färdiga sanningar en rad händelser utan sammanhang och hur den oftast använts till att legitimera nationen och skapa fosterlandskärlek, vilket nu framstod som otidsenligt. (Karlsson 1997 s 20-23) Genom beskrivningen av denna debatt så lyfts också huvuddragen i teorin fram i form av att tankar om medvetande och identitet i förhållande till historien tas upp. Vilket här görs just i kontrast till frågan

om vilken, plats, form och funktion historien och historieundervisningen ska ha i ett modernt samhälle. (Karlsson 1997 s 24-27)

Han definierar också de två mot varandra stående traditionerna den vetenskapliga och den historiedidaktiska. Den första lägger stor tyngd vid det historiska innehållet som analyseras och problematiseras med storvikt på källkritik. Dess grundsyn är att detta har ett stort värde i sig och inte behöver motiveras med utomvetenskapliga normer. I denna historieskrivning får ofta de stora övergripande processerna och fenomenen ta det största utrymmet på bekostnad av det mer individ- och händelsebetonade. Hos den didaktiska traditionen däremot så fokuserar man mer på vad som skulle kunna kallas den historiska kommunikationen. Som lägger stor vikt vid historiens form, mottagare, funktion och mål men också vid på hur olika former av historia har olika betydelse för olika samhällsgrupper och liknande. I denna historieskrivning lämnas det mer utrymme åt individer och händelser som något som kan fungera som exempel på mer komplexa övergripande sammanhang. Framställningssättet får också här en större betydelse då det utgör länken mellan innehåll och mottagare. (Karlsson 1997 s 28-31)

Karlssons andra artikel *Historiediaktik: begrepp, teori och analys* tas flera av dessa aspekter upp igen bland annat debatten kring ämnets kris som ovan. Men redan inledningsvis läggs här stor tyngd vid historiens och historieämnets dubbelhet som jag lyfte fram i teoriavsnittet. Han för också ett resonemang kring identitet och dess betydelse och relation till ämnet och undervisningen. Men här kommer sedan också ett resonemang kring historiens eventuella stärkta ställning och betydelse nu och in framtiden. I takt med att utvecklingen går allt snabbare i ett föränderligt samhälle så ökar betydelsen med hänsyn till detta skulle alltså framförallt det existentiella och identitetsmässiga behovet av historia öka. Samt dessutom frågan om den officiella historiska bildens agenda och betydelse åter komma att bli mer aktuell. (Karlsson 2004 s 30-33) Han för också resonemang kring historiemedvetande och historiebruk. Där historiebruk innefattar olika användningar av historia och hur den kan se ut på flera olika sätt. Den traditionella "nedsippringsteorin" där de historievetenskapliga framstegen sprids till en större allmänhet genom museer, arkiv och utbildningsväsende bland annat. Men också hur historia brukas på andra sätt bland annat det jag diskuterade ovan i teoriavsnittet det vill säga det existentiella bruket som ligger nära identitetsaspekten. Vilket innefattar oss som mer privata individer såväl som ett större sammanhang dit man också kan räkna staters och gruppers bruk av historia för att legitimera sig själva. (Karlsson 2004 s 52-55)

Bernard Eric Jensens och Ulf Zanders artiklar har jag redan redogjort för tämligen ingående i teori delen så en upprepning här förefaller vara irrelevant. Men bortsett från dessa olika artiklar som fastlår och beskriver grunderna till den historiedidaktiska teorin så finns så också ett flertal artiklar som på olika sätt tillämpar dessa resonemang och lyfter fram intressanta aspekter av den. Kristian Gerner tar till exempel i sin artikel *Historien på plats* upp hur viktig platsen kan vara i ett historiedidaktiskt perspektiv. Då enligt honom historien rent generellt ofta kommer till uttryck på platser och i olika rum. Han lånar tankar och begrepp från flera olika tyska och franska historiker och teoretiker och för ett resonemang om hur vi i vår omvärld kan hitta historiska minnesplatser. Platser där man kan finna konkreta spår av historien och som kan göra historien så konkret att de sätter kronologin ur spel för

oss. Platser som kan vara fysiska i form av monument, statyer och byggnader såväl som icke-fysiska som t.ex. viktiga texter och dokument eller rent av personer och gestalter av historisk betydelse. Dessa platser talar till oss ur ett mytiskt perspektiv och talar även till våra känslor och det är viktigt att det är platser vi har en gemensam uppfattning och medvetenhet kring. Alltså ligger detta nära det existentiella historiebruket.

Sirkka Ahonen för ett annat tillämpande resonemang kring historiedidaktiken i sin artikel *Historia som en kritisk process* där hon spinner vidare på Bernard Eric Jensens tankar och resonemang och tar upp dem ur ett mer kognitivt perspektiv, direkt kopplat till undervisning och inläring av historia. Hon betonar att historiemedvetande inte är den enda aspekten av vår inläring av historia utan att vi från alla möjliga håll hela tiden matas med historia och historiska uppfattningar. Och att ett kritisk tänkande är viktigt i kombination med historiskt medvetande för att undvika fördomar, fiendebilder och liknande växer fram. (Ahonen 1997 115-117) Hon tar upp olika inlärningspsykologiska studier kring historia där det bland annat lyfts fram att skolelever har en betydligt större förmåga än man ofta trott att ta till sig sammanhang bortom "här och nu" och att leva sig in i personer från det förflutna och deras sammanhang. Med följderna att man mycket väl kan låta elever arbeta mycket forskningsorienterat i historieundervisningen där då läraren får större möjligheter att ta upp och arbeta med de många olika uppfattningar och bilder som eleverna i en klass förmodligen redan har. Men Ahonen lyfter också fram mer kritiska slutsatser kring hur svårt det kan vara att få in allt detta i undervisningen. (Ahonen 1997 s 118-119, 121, 125) Historieundervisning kan vara viktig även för att lära ut källkritisk och allmänt kritiska förhållningssätt i ett bredare samhällsperspektiv. Hon tar också upp moraliska resonemang kring hur det gäller att hålla balansen mellan att inte applicera sin tids etiska värderingar på det historiska utan att man för den skull underlåter sig att fråga sig eller diskutera vad något kan ha betytt för sin tids människor. (Ahonen 1997 s 122, 132-134)

Men naturligtvis finns det även en del skrivit om arkivpedagogik och museipedagogik. Arkivpedagogiken är det minst omskrivna och utforskade av de båda. Den befinner sig på många sätt fortfarande under utveckling och är inte i lika hög grad om skriven i vetenskapliga sammanhang. I svenskt hänseende finns två huvudskrifter utgivna, båda från Skånes arkivförbund. De innehade dels ett nationellt uppdrag inom arkivpedagogik från regeringen mellan åren 2006 och 2008 från vilket en rapport finns utgiven, *Slutrapport: Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik*. Men man har också gett ut en form av handbok i arkivpedagogik *Historia på riktigt! – arkivpedagogik i praktiken*. Vilka jag har använt som huvudsakliga arkivpedagogiska källor. De båda har en hel del gemensamt eftersom de delvis bygger på samma verksamhet och de erfarenheter den har gett. Slutrapporten beskriver utförligt på ett annat sätt än boken arkivpedagogiken i Sveriges framväxt. I takt med att ett flertal statliga utredningar kom fram till att arkiven skulle och borde bedriva mer utåtriktat och förmedlande arbete. Arbetet började med att man satte ihop arkivväskor och liknande vilket var samlingar av exempel på olika arkivhandlingar som kunde användas i undervisning, ett arbetssätt som numera finns över hela landet. Man diskuterar också kritiska röster mot verksamheten vilken tyvärr inte har varit av någon samlad och organiserad art. Den utgörs bland annat av att man anser att materialet

som lyfts fram ger en vinklad bild av vad arkiv är och att man fokuserar för mycket på det historiska då arkiven också har en samhällsroll. Kritik har kommit mot att man förenklar för mycket och därmed ger en falsk bild av hur arkivarbete och forskning går till. Kritik som bemöts med att pedagogikens fokus kommer av arkivens kulturarvsbevarande syfte och inte nödvändigtvis motverkar att det också finns en samtidsfunktion. Mycket av kritiken kan förmodligen också enligt rapporten härledas till att man inte hittat någon fullvärdig definition av vad arkivpedagogik är. (Slutrapport kap 2, s 12-14) Vilket föranleder dem att diskutera detta och att det är uppenbart att ämnet nu befinner sig i en period av utveckling och ”nybyggeranda” där praxis växer fram i form av metoder, tekniker och benämningar m.m. En definition anses lägga för mycket vikt vid att det bara ska handla om skola och utbildning, en annan för att vara för bred och ta in all utåtriktad verksamhet vid arkiv med risk för urlakning av begreppet. (Slutrapport s 15-16) Den som man förordar är den bästa är att ”arkivpedagogik kallas den verksamhet där arkiven förmedlar historia, informerar om vad arkiv egentligen är, vad man kan hitta i arkiven samt hur man kan gå tillväga med arkivmaterial” (Slutrapport s 16) En definition som täcker in mycket utan att bli allt för bred. Man för sedan också ett resonemang kring arkivpedagogikens betydelse för skolan i förhållande till bland annat läroplaner och pedagogik. (Slutrapport s 17 - 20)

En stor del av både slutrapporten och boken *Historia på riktigt* lyfter fram olika verksamhetsområden och sätt att arbeta arkivpedagogiskt. Medans rapporten också behandlar dem ur ett angelägenhetsperspektiv. Där lyfts fram traditionellt arbete med väskor och andra former av samlingar av dokument för utlåning till skolor och verksamhet där arkivet besöker t.ex. skolan. Men också verksamhet där skolan kommer till arkivet, och olika sorters utgivna samlingar och forskarhandledningar. Men även verksamhet som vänder sig till andra grupper än skolan till exempel för äldre och med mångkultur. (Sjögren & Lundström; Slutrapport, kap 4) Vilket kan sägas göra andra viktiga områden för arbete som ännu inte slagit igenom på bredare basis. Klart är dock att även om sådana exempel lyfts fram så tar skolan förhållandevis mycket plats på det stora hela.

Boken *Historia på riktigt* går också i ett kapitel närmare in på vad en arkivpedagog kan vara och hur dess yrkesroll kan se ut. Som dels ger ytterligare smakprov på hur man konkret arbetar arkivpedagogiskt i likhet med det som redan nämnts. Men också går in på erfarenheter från dessa som att det har lyckats engagera annars svårengagerade elever och man bäst går tillväga för att få arbetet att fungera till exempel att det är viktigt att komplettera skrivna handlingar med muntlig handledning för bästa resultat. (Sjögren och Lundström s 90ff, 116, 130) Man nämner också hur utvecklingen kommit längre utomlands bland annat i de anglosaxiska länderna. Som ett bevis på detta har jag bland annat tittat på ett flertal hemsidor kopplade till National Archives i Storbritannien som finns angivna i källförteckningen. Samt *Archives and education : a RAMP study with guidelines* en studie gjord för UNESCO av Franz G Eckhardt redan 1986. Som tar upp just hur arkiv kan användas som pedagogiska verktyg i skolan och undervisningen. En rapport som kan sägas ligga minst 10 år före liknande initiativ i Sverige. Jag har även här använt mig av en artikel ur tidskriften *Arkiv, Samhälle och forskning* från 1983, *Skolpedagogik vid franska arkiv några intryck från en resa i Bretagne* av Bode Janzon som beskriver hur arkiv

och arkivmaterial redan då användes som en del av undervisning och pedagogik i Frankrike. Likaså ger Christopher Kitching i sin bok *Archives : the very essence of our heritage* från 1996 en bild av att arkiven i allmänhet och då kanske speciellt ur vad man skulle kunna kalla ett pedagogiskt perspektiv är starka och har många anhängare i Storbritannien.

I jämförelse så är då området museipedagogik mer utforskat och här har jag gjort ett urval av litteratur kring detta. Detta innefattar dels två tämligen färsk texter, en avhandling, *Museipedagogik och erfarannde* av Berit Ljung och sedan en text utgiven av Nobelmuseet i Stockholm *Museerna och utbildningssektorn* av Paul Sjöblom. Vilka båda bidrar med att deras perspektiv är tämligen färsk och aktuellt. Ljungs avhandling är dessutom en avhandling inom pedagogik vilken bidrar med en ingående beskrivning av vad museipedagogiken är och hur den har växt fram och den roll de har att spela. Men den ger också mer konkreta resultat från en studie av hur det ser ut i praktiken. Utöver detta studerar hon också museipedagogik som forskningsområde och hur det fortfarande befinner sig under utveckling. Hon talar dels om museernas grunduppgift att samla, vårda, visa och eventuellt också forska och att det bör ske i samklang med samhället. Från detta vidgar hon sen diskussionen om museipedagogiken inte bara till att handla om hur den vuxit fram utan också kring hur den kan se ut. Att den delvis kan se olika ut i meningen att den expanderat de senaste decennierna med en allt bredare verksamhet där föremålen är mindre i centrum och iscensättningen och berättelsen kring dem blir allt mer central. Men samtidigt lever det även kvar museer med mer traditionella monterbaserade utställningar efter mer kronologisk ordning. Detta kan innebära en konflikt mellan det vetenskapliga insamlandet och bevarandet och det mer publikorienterade. (Ljung 2009 s 25-26, 28-29) Hon påpekar också att kopplingen mellan skolan och den museipedagogiska verksamheten generellt är stark på många sätt beroende på att den lyfts fram genom statliga utredningar och liknande. Vilket också kan ha bidragit till att göra museernas pedagogiska roll till en allt mer primär verksamhet för dem sedan 1960-talet. (Ljung 2009 s 32-35, 39) Kopplingen till skolan blir också tydlig i själva undersökningen man tar stor hänsyn till skolan i arbetet men samtidigt så upplever man att det samarbetet kunde fungera bättre. Man har delvis olika pedagogiskt uppdrag skolan måste kunna bedöma i förhållande till kursplanen och museet är mycket friare. (Ljung 2009 s 99, 101) Hon lyfter i sin undersökning fram fem olika dimensioner i museipedagogiskt arbete. Den materiella grunden som utgörs av samlingarna, föremålen och liknande, vilken på flera sätt är unik för museipedagogiken och utgör en stor grundbult för verksamheten. Omgivningen utgör dimension nummer två i form av de miljöer och omgivningar som finns kopplade till museet och som spelar en roll liknande den som föremålen och samlingarna har när det gäller att vara en förutsättning för verksamheten. För det tredje lyfter hon fram handlingen vilket är det som konkret görs i det pedagogiska arbetet. Det vill säga till exempel uppgifter som löses men också de föresatser man har med et man gör. Begrepp som att man vill förmedla och levandegöra diskuteras här. Den fjärde dimensionen kallas museipedagogikens metaforer vilket är de visuella grepp man använder sig av i arbetet. Till exempel länk, nycklar och dörröppnare. Den femte dimensionen är slutligen avsikten, det man vill göra och uppnå med verksamheten, intentionerna. (Ljung 2009 s 103-110)

Sjöblom fokuserar i sin tur främst på nobelmuseets skolverksamhet och hur den fungerat som ett exempel rent konkret. Men han har en grundsyn som är intressant i förhållande till min uppsats. Och även här är kopplingen till skolan central och de möjligheter den innebär viktig. Han tar saker som angränsar till källkritik och mer vetenskapliga arbetssätt och att museer kan bidra till att lära ut detta. Här lyfts också fram hur museet idealt utgör ett bra komplement till skolan och den undervisning som sker där. Museet kan i hans mening både fotsätta samla, vårda, visa och föra kulturavet vidare utan att det för den skull skulle utesluta att man och kan problematisera det samma i ett undervisningssyfte. (Sjöblom 2010 s 15-17)

Jag har vidare när det gäller museipedagogiska texter Eilean Hooper-Greenhills inledande bidrag till antologin *The Educational Role of the museum*, med titeln *Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums*. Där hon fastslår att den utbildande och bildande rollen är mycket central och betydelsefull hos museerna och att det inte går att bortse från den i sammanhanget. Men hon vidgar den också något bortom att bara handla om kopplingen museum-skola. Tvärtom lyfter hon fram att utvecklingen allt mer går mot att man inte bara vänder sig mot och sätter skolbarn i och grupper av intresserade vuxna i centrum. Precis som Ljung ovan lyfter hon fram att museerna de senaste decennierna har kommit att allt mer växa och bli mer diversifierad, i hennes fall speciellt med hänsyn till den bildande rollen. Detta tar sig uttryck i att man inte bara fokuserar på utställningar utan också vidgar det till att ta in andra former som workshops och olika former av event. Hon lyfter speciellt fram begreppen utbildning, tolkning och kommunikation som speciellt viktiga. Hennes egentliga huvudpoäng är att detta föranleder behovet av en mer kritisk syn på och framförallt ett mer kritiskt studium av museipedagogiken och problematisera sin roll gentemot samhället. (Hooper-Greenhill 1999 s 3-4)

Slutligen har jag också använt mig av Eilean Hooper-Greenhills *Museums and education : purpose, pedagogy, performance* en studie av hur museer och utbildning fungerar i samverkan med varandra. Hon utgår därifrån dels en gedigen studie av hur skolor använder sig av museer i Storbritannien men tittar också på hur det påverkar och relaterar till inläringen. Med slutsatser kring hur museer och den pedagogik som bedrivs där på många sätt kan komplettera, underlätta och förstärka inläringen hos barnen. Dessutom diskuterar hon hur detta kan tillämpas även i ett vidare perspektiv som då inte bara gäller skolelever utan också museibesökare i allmänhet. Hon tar även upp utmaningar för framtiden och hur lärandet förhåller sig till det hon kallar det post-moderna museet vilket är det museum som vi har idag eller är på väg mot idag.

Med allt detta fastslaget kan vi nu gå över till undersökningen...

Projektet ”På denna plats”

Projektet

”På denna plats” är ett projekt initierat av Forum för levande historia (FLH) i Stockholm. Forum för Levande historia är en myndighet som startades på initiativ av regeringen 2003 för att främja arbete med tolerans, demokrati och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i förintelsen. Man gör detta genom att arbeta gentemot främst lärare och elever i årskurs 9 och gymnasiet. Kanske främst genom projekt innehållande ett flertal mer eller mindre beprövade arbetssätt och metoder. (Forum för levande historia)¹

Projektet ”På denna plats” är sprunget ur myndighetens större projekt ”Sverige och förintelsen” som en konsekvens av att man även har som sitt uppdrag att ta fram och tillgängliggöra pedagogiska metoder och pedagogiskt material för skolan. För att göra detta startades de första ”På denna plats projekten” under 2005-2007 med tanken att man genom att på olika sätt utgå från lokalhistorien på olika platser under andra världskriget skulle kunna göra kopplingar till och se även den större historien i ett annat ljus. Dessa första projekt var fyra till antalet och genomfördes i Stockholm, Mellerud, Uppsala och på Gotland med ganska olika innehåll och form på de olika orterna.

I Stockholm samarbetade man med läns museet vilket i sin tur samarbetade med skolor utifrån FLHs metoder. Här resulterade också projektet i en stadsvandring som bygger på 30 autentiska händelser med koppling till olika specifika platser i centrala Stockholm. En vandring som i dagsläget fortfarande erbjuds allmänhet och skolor via Stockholms Stadsmuseum och även har resulterat i en mindre skrift. Man har även haft ambitionen att kunna märka ut platserna mer fysiskt i stadsrummet något som dock hittills inte varit möjligt då man stött på patrull från bl.a. politiker och fastighetsägare.

På Gotland innebar projektet att man i samarbete med ett antal olika organisationer bl.a. Röda korset, Läns museet, bibliotek och hembygdsföreningar gjorde en sammanställning av öns lokala historia med speciellt fokus på flyktingmottagning och flyktingtrafik. Vilket bland annat gjordes genom föreläsningar och workshops och även resulterade i att en lärarhandledning sattes samman.

¹ Samtliga uppgifter i detta avsnitt kommer från den ansvariga för projektet på Forum för levande historia i Stockholm. Uppgifter som jag fick via e-mail.

I Uppsala iscensatte man i samarbete med Stadsteatern det så kallade Bollhusmötet ett protestmöte som hölls av studenter 1938 mot vad man kallade ”judeimporten”. Detta gjordes genom att man transfererade protokollen till ett manus vilket sedan uppfördes på den faktiska platsen.

I Mellerud innebar projektet att man i samarbete med lärare och elever på ortens skolor forskade kring ensamkommande judiska flyktingbarn på orten och deras öden. Det hela utgick från vad man redan visste och kunde få fram genom att söka i tidningar o dyl.

Dessa första projekt var till sin art ganska tätt bundna till FLHs egna koncept och sätt att arbeta och efter att de avslutats ville man mer tydligt ge några lärare möjlighet att själva ta fram metoder för att arbeta med ett ”På denna plats”-projekt. Det är detta projekt som 2009-2011 genomförts i skolor och klasser i Örebro, Östersund, Malmö och Vellinge. Forum för levande historia beskriver själva projektet som följer i en folder över sin verksamhet:

Vad hände i Östersund, Örebro, Malmö och Vellinge under 1930-40 talen?

Utvalda lärare på orterna deltar 2010-2011 i ett lokalhistoriskt pilotprojekt. De undersöker olika former och metoder för att kartlägga och undervisa om platser med nära koppling till andra världskriget och Förintelsen. I arkiv och lokaltidningar spårar de tillsammans med elever händelser, de intervjuar personer som minns och fortfarande kan bidra med personliga berättelser. Händelser och berättelser knyts till platser som plötsligt kan berätta glömda historier för de som är unga idag.

Pilotprojektet ligger till grund för en lärarhandledning med exempel på metoder och pedagogiska perspektiv för lokalhistoriskt arbete i skolor som presenteras i slutet av 2010.

(Folder från Forum för levande historia)

Detta är alltså som man från Forum för levande historia har tänkt sig och beskrivit projektet innan det startat sedan har givetvis projektet kommit att utvecklas åt delvis andra håll. Bland annat så har det kommit att bli försenat och arbetet i skolorna var inte presenterat ännu i början av mars 2011. Men tanken är också att det bygger på stor elevaktivitet och att det är ganska fritt för lärarna att välja samarbetspartners och tillvägagångssätt. FLH har haft en handledande och fortbildande funktion. Vilket bland annat inneburit att man haft en konstant dialog med återkommande möten och konferenser under projektets gång för att kunna följa upp, få utbyte och fördjupning. De deltagande lärarna och samarbetspartnerna har även getts fortbildning inför projektet tex. genom en studieresa till Berlin där de själva fick pröva på att arbeta med liknande metoder.

Eleverna kommer att avsluta och redovisa sitt arbete under mars/april 2011 på de respektive orterna, tanken är sedan att lärarna ska ställa samman en skriftlig dokumentation över hur man arbetat med projektet, vilken ska vara färdig senast i september 2011. Utifrån vilket det är tänkt att FLH sedan ska ställa samman ett metodmaterial vilket är tänkt att finnas tillgängligt för hela landet under hösten 2012. Men som det kommer att visa sig senare har det även kommit att få andra mål och tankar kring eventuella ”produkter” i det konkreta lokala arbetet i Malmö.

Jag har för denna uppsats tittat närmare på hur man arbetat med projektet i Malmö, där deltar den klass som läser historia c på gymnasienivå på Borgarskolan i Malmö. Man har valt att ha både museipedagoger från Malmö museer och arkivpedagoger från Malmö stadsarkiv som samarbetspartners vilket är det som har föranlett mig att studera detta arbete närmare. Konkret har arbetet i Malmö gått till så att den aktuella klassen har delats upp i tre grupper. Varav en har fått arbeta kvar på skolan med läraren, en har varit på stadsarkivet och arbetat med en arkivpedagog där och en har varit på museet och arbetat med en museipedagog. Detta ger exempel på både hur man arbetar arkivpedagogiskt och hur man arbetar museipedagogiskt under liknande förutsättningar. Vilket kommer att redovisas nedan. (Forum för Levande historia, intervjuer)

Faktumet att det är ett projekt som har sin grund hos Forum för Levande historia påverkar också arbetet. Till exempel när det gäller praktiska förutsättningar som upplägg, arbetssätt och materialval. I vilken grad och vad det exakt gäller kan vara svårt att avgöra men det är uppenbart att faktumet att det lyser igenom i svaren på frågorna när det gäller just detta.

”Tanken fanns nog redan i början från FLH att det skulle handla om flyktingar.” (Intervju B 110216)

” Tanken att arbeta med Case fanns med från början från Levande historia” (Intervju A 110222)

Detta märks också om man dessutom ser till FLHs beskrivningar egna beskrivningar av projektet. Till exempel den text från FLHs folder som citerades ovan. Där finns tanken med kopplingarna till platser med och där finns också exempel på källor som kan användas; arkiv, tidningar och intervjuer. Men samtidigt så finns också när man ser till hur man konkret har arbetat tecken på att man haft stor frihet på institutionerna och låtit det ta sina egna vägar något som ju delvis också är en utgångspunkt och en poäng med projektet, att pröva arbetssätt och metoder.

”Mycket diskussion blir det, nu och efteråt. Vad är nödvändigt att ha med av arbetsformer? Rapporter? Måste man ha det? Vad har fungerat och inte fungerat? Det ska kunna användas var som helst t.ex. i Norrköping och inte vara bundet till att vi exempelvis har en bunker här.” (Intervju A 110222)

”Kan man göra så här? Det kommer också in att fråga eleverna om vad de tycker om det. Är det bra att göra såhär eller ska vi ta fram mer... Vi får fundera tillsammans kring detta.” (Intervju B 110216)

Och det är ju också uttryckt hos FLH att meningen är att man ska ”undersöka olika former och metoder för att kartlägga och undervisa om platser med nära till andra världskriget och förintelsen.” (FLHs folder) Från FLHs sida lyfter man också fram att man ville ge lärare möjlighet att själva ta fram metoder för arbete med stor frihet att välja samarbetspartners och tillvägagångssätt. (Forum för Levande historia)

Så har ju också arbetet kommit att te sig lite annorlunda hos de båda institutionerna både i jämförelse med varandra och med FLHs beskrivningar av det.

Museet

Hur arbetet gick till

Den grupp som arbetar med museipedagogen på Malmö museer fick först en introduktion genom en liten rundvandring på museet där man dels tittade på och tog upp kopplingar till museets gamla roll som flyktingförläggning men också med en rundtur i en utställning vid namn "Spela roll" som man fått/lånat från Forum för levande historia.

Utställningen har satts samman av FLH och har tidigare visats i deras lokaler i Stockholm. Den är i grunden utformad utifrån ett mönster med skärmar som var och en berättar olika historier, t.ex. om koncentrationslägret Mauthausen utifrån en tysk kvinna som bodde granne med det, historier om lynchning i den amerikanska södern osv. Detta genom främst text och bild men även kompletterat med annat till exempel finns i delen om koncentrationslägret Mauthausen en bordsmodell över lägret. Som en inledning till visningen av utställningen låter man eleverna sitta på pallar och man för sedan en diskussion kring olika roller, åskådare, deltagare osv. Diskussionen kring dessa roller följer sedan med i utställningen där man sedan går runt och lyfter fram ett par av de olika historierna. Men fokus läggs olika mycket på de olika historierna, ofta kom ett tyngre fokus att hamna på Mauthausen. Det bygger hela tiden mycket på diskussion och dialog och upplägget är därmed mycket beroende av hur deltagarna reagerar och vad de uttrycker i diskussionen. Detta är olika varje gång. Efter rundvandringen i utställningen går man vidare till ett angränsande rum där man håller en workshop i vilken man utgår från filmer som presenterar olika dilemman som man sedan arbetar vidare med. Ofta tar man då start i så kallade "fyra hörns övningar" något som enligt pedagogen är utmärkta att dra igång en diskussion utifrån även om eleverna gärna "suckar lite i början". Övningarna går ut på att eleverna utifrån ett dilemma som presenteras får fyra alternativ ett för varje hörn av rummet. Deltagarna får sedan väja att ställa sig i det hörn som tillhör det alternativ de håller med om mest och så tar man en diskussion utifrån det. (Intervju A 110222) Detta har gjorts med såväl eleverna som deltagit i "På denna plats" såväl som med andra elevgrupper och även grupper med vuxna. Så även om utställningen är kopplad till FLH och projektet är den inte till enkom för det.

Sedan har de som inledning till själva arbetet fått en mapp innehållande anteckningsblock och pennor, med en autentiskt gammaldags känsla. Inte minst i det att den knyts ihop med ett hampasnöre som är tillverkat under andra världskriget och som hittades i museets samlingar, den innehåller en anteckningsbok och pennor, samt några karameller. Den fungerar också som inspiration och något som ska trigga igång eleverna. Inte minst påpekas att snöret signalerar något alldeles speciellt så det: "har alltså lite av det där kring sig...att det har verkligen varit där".(Intervju A 110222). De får sedan välja ett Case eller fall som de ska arbeta med i grupper om två och två eller liknande. Alla de olika fallen har på ett eller annat sätt en anknytning till en plats i Malmö under andra världskriget men som även finns kvar idag, antingen direkt eller via ett tema. Fallen är sex till antalet och har följande teman: Östra kyrkogården, Jane Horney, Mary Lindell, motståndsrörelsen beredskapen och er egen historia. Där efter

beskrivs det lite närmare dock mycket kort och frågor som kan vara intressanta att ta upp lyfts fram.

Det påpekas att det är viktigt att se till att man knyter an den information man finner under efterforskningarna till en eller ett par specifika platser. De uppmanas att ta bilder och att det påpekas att informationen som samlas in ska granskas kritiskt. Detta är något som är gemensamt för alla, där anges också vad uppgiften går ut vad som ska finnas med och vad som är viktigt att tänka på osv. Se även på de faktiska fallbeskrivningarna som finns bifogade som bilaga.

Det är alltså tänkt att eleverna i projektet sedan ska gå vidare och genomföra egna efterforskningar. Resultaten av dessa är sedan är tänkta att presenteras i dels i en rapport som berättar om resultaten av deras efterforskningar. Dels en muntlig berättelse som ska redovisas för de andra deltagarna vid en stadsvandring. Viktigt för projektet är också att man använder olika källor, jämför och granskar dem kritiskt. Det vill säga att göra grundlig research. Att de funderar kring och gör aktiva val när det gäller vilka avgränsningar man ska ha för kanske framförallt texten, vad är relevant? Det kommer även in att lära sig muntlig framställning och att fånga sin publik. De uppmanas till att göra avvägningar kring huruvida de ska berätta kronologiskt eller inte, att det inte är nödvändigt. Och det påpekas också att det är viktigt att och hur de lyfter fram själva platsen för att levandegöra berättelsen. I intervjun påpekar museipedagogen att de försöker få in och lära eleverna att det är bra att samla in mycket information kanske mer än vad som i slutändan kommer med i rapporten.

Det handlar alltså mycket om att göra egna efterforskningar och eleverna åläggs ett stort eget ansvar när det gäller att välja dessa. De har också kommit att bli ganska olika källor som används. En del intervjuar ännu levande släktingar, en del har använt tidningar och så vidare. Den ansvariga museipedagogen påpekar att en del "säkert kommer att ta sig till arkivet för att se vad de kan hitta där men de kommer ju inte att vara så mycket som dem som är där primärt..." (Intervju A 110222) Av detta kan man då sluta sig till att rena arkivkällor från arkivet inte är något som används i någon större utsträckning, utan att det är olika. Den här delen som alltså ska resultera i en skriven rapport av ett ganska traditionellt "vetenskapligt" slag. Här påpekar man också att det är viktigt att läraren ifråga kan betygsätta detta. Den andra delen innehåller en annan aspekt, den att kunna göra ett urval bland sina resultat och att kunna göra en muntlig framställan och fånga sin publik. Inför detta kommer också eleverna att få undervisning i just detta vid något tillfälle. Så det handlar dels om att göra egna efterforskningar men också om att kunna förmedla dem som pedagogen beskriver det.Handledning har också erbjudits med återträffar under arbetets gång där eleverna har fått berätta vad de hittat och ställa frågor.

Tankar finns här kring att man kanske från museets sida ska kunna gå vidare och sammanställa ett häfte eller liknande som kan användas för att allmänheten själva ska kunna gå runt staden i spåren av andra världskriget. Men detta är inget som är bestämt eller avgjort än så länge. En tanke finns också att man ska kunna få fram någon typ av fortbildning för lärare utifrån projektet.

Praktiska förutsättningar

Något som blir mycket betydelsefullt och grundläggande för hur man lägger upp det pedagogiska arbetet är de rent praktiska förutsättningarna. Dessa kommer upp gång på gång inte minst då när det gäller frågor kring hur man lägger upp arbetet. Det är det som avgör vad man kan göra, vad man kan arbeta med och hur man kan arbeta. Det kan tyckas vara väldigt uppenbart att ta upp här men är likväl så centralt i uttalandena hos informanten att det inte går att förbise. Det handlar dels om att de har utgjort den grundläggande frågan redan från allra första början i planeringen av hur man ska arbeta. Till dessa hör också Forum för Levande historia och de som de har bidragit med till projektet.

”Vi har ju haft möten i gruppen allihopa och framförallt pratat med [läraren] och funderat. Mycket är ju praktiskt, vad funkar? Hur är eleverna? Vad kan vi göra? Vad kan du göra?”

Museipedagogen uttrycker också att hon när det gällde att utforma arbetet utgick från sina egna tidigare erfarenheter och från tips och tankar hon fått igenom dialog med andra människor, såväl inom projektet som kolleger och liknande utanför. (Intervju A 110222)

Relationen till skolan

Relationen till skolan och skolans förutsättningar och behov är uppenbart mycket viktiga och centrala. Man vill gärna se till att arbetet är anpassat till skolans och elevernas behov.

”Sen är det ju inriktat på att [läraren] ska kunna sätta betyg på det” (Intervju A 110222)

Arbetet ska alltså stämma överens med läroplaner och gå att betygsätta på så sätt vara relevant för skolan. Man kan också skymta detta i omsorgen som uttrycks gentemot den tredje grupp elever som arbetade kvar på skolan med läraren och som informanten lyfter fram som speciellt svår att hitta en arbetsform för. En arbetsform som gick i takt med den som de två andra jobbade med och var likvärdig och lika intressant.

Uppenbart är skolan en viktig och central målgrupp för den pedagogiska verksamheten även utom just det aktuella projektet. Detta märks då informanten snabbt halkar in på att resonera mer generellt kring skolan dess behov och hur man på bästa sätt når ut till dem. Att man redan har en bra sådan verksamhet men att man hela tiden arbeta på att bli bättre. (Intervju A 110222)

” Jag tror också att vi kan bli bättre på att möta skolan och inte bara säga hm, medeltiden är väl intressant för er!? Utan mer bli säkra på kursplanerna och koppla dem mycket närmare till verksamheterna. Det sker redan ganska mycket, men jag tror att vi absolut kan bli bättre på det.” (Intervju A 110222)

Här berättar hon sedan om hur man arbetar fokuserat på att locka dit skolorna och mot att hitta det som de har behov av och att ständigt bli bättre på det. Man fokuserar speciellt på att lansera sig och nå dem som inte kommer så ofta. Som exempel lyfter hon speciellt fram gymnasiet här, vilket kan ses som intressant i förhållande till projektets inriktning. Men det är också ett målmedvetet arbete med marknadsföring

och inte minst hur man presenterar sig i broschyrer och presentationer. Man verkar överhuvudtaget vara mycket medveten om att man är betydelsefull och viktigt för skolan. Informanten säger detta mer eller mindre rakt ut.

”Det finns ju något som heter skapande skola och där tycker ju vi att vi är jätteviktiga!” (Intervju A 110222)

Till saken hör inte bara det att man vill att arbetet ska gå att betygsätta och fungera med skolan rent praktiskt. Utan här kan man ju också koppla in det att man tydligt vill att det ska vara intressant och engagerande. Detta kan också kopplas till den historiesyn man har och som jag kommer att ta upp mer längre fram. I detta ligger viljan att man vill lyfta fram en historia som engagerar eleverna och som talar till dem på ett personligt plan. Jag kommer att få anledning att återkomma till detta längre fram. Alltså måste det tillfredställa både skolans, lärarnas och elevernas behov, det här har alltså flera dimensioner och behöver vara relevant på flera plan.

Samtidigt är det tydligt att man ser sig som ett komplement till skolan i det att man uttrycker att eleverna behöver ha vissa kunskaper när de kommer till museet. Ett uttryck detta tar sig är att museipedagogen säger att eleverna behöver ha grundläggande kunskaper ämnet innan det börjar. Men hon går inte djupare in på exakt vad det innebär mer än att hon konstaterar att det oftast inte är några problem utan att de har det. Men det finns också där i sättet man uttrycker sina målsättningar på då hon vill att eleverna ska få med sig ett sätt att tänka kring historien och i det här fallet andra världskriget och förintelsen, ytterligare en dimension så att säga. (Intervju A 110222)

Det här senare bär också med sig en vilja och ett behov av att marknadsföra sig själv. Det är intressant att det kommer upp av sig själv utan att den i sammanhanget ställda frågan handlar om det direkt. Vi kommer att se att det sker på ett liknande sätt också hos arkivet men att det där ser något annorlunda ut. Men det finns där och det kommer till uttryck i att man tycker att det är en viktig del av arbetet och ett syfte och ett mål att nå ut och sprida en medvetenhet om att man finns vad man gör och att man är viktig.

Ett vetenskapligt arbetssätt

Det finns också i arbetssättet såväl som i målet för hela projektet som en ambition att lära ut ett vetenskapligt arbetssätt. Man arbetar med Case och i Case-beskrivningarna uttrycks det specifikt att man ska tänka källkritiskt och göra grundlig research. Men det märks också på det svar jag får på frågan om vad informanten vill att eleverna ska få med sig därifrån.

”Sen vill vi att de ska lära sig att problematisera på egenhand, utveckla ett sätt att tänka kring andra världskriget och förintelsen och historia som ämne” (Intervju A 110222)

Även om det så småningom kommer att framstå som att detta kanske är ett ännu mer renodlat inslag hos arkivet så är det nog så viktigt hos museet. Men hos museet betonas som kontrast också en helt annan sida i och med att man där så tydligt kopplar till platser, där det som skildras i rapporterna har skett eller som det knyter an till. Detta finns inte alls hos arkivet och till det hör också att på museet lär sig också

eleverna muntlig framställning och hur de ska fånga en publik. Men i det ingår också att urskilja kontrasten mellan den skrivna rapporten och det som ska presenteras i stadsvandringen. Som det formuleras på fallbeskrivningarnas ”tänk på-del”:

- att berätta så att ni fångar intresset hos dem som lyssnar – ni måste inte berätta kronologiskt
- hur ni använder er av själva platsen för att levandegöra berättelsen

(Fallbeskrivningar från Malmö Museer, finns som bilaga)

Urval

”Urval är ju alltid upp till den person som gör dem och det är klart att den aspekten finns där alltid.”

”Men urval är inget lätt, man väljer ju alltid bort något. Historia som ämne är ju också sådant att det bli mycket diskussioner kring just detta och dessutom ganska upprört också.” (Intervju A 110222)

Urval av material, fokus och vad som ska lyftas fram är något tas upp av informanterna som komplicerat och svårt, men också viktigt och det är uppenbart att det finns en medvetenhet om det. Men det kan också vidgas till att innefatta inte bara valet av material utan också mer hela arbetsprocessen under projektet och arbetet med eleverna. Till exempel hur man arbetar och vad det har för påverkan på vad som lyfts fram och det man gör. Men hon påpekar också att man lätt vill för mycket här och att det kan vara svårt att hitta en balans i vad som är lagom för eleverna.

”Där [i fallbeskrivningen, min anm.] jag först tog med alldeles för mycket information och blev tillsagd av [namn] projektledaren att sålla, sålla...” (Intervju A 110222)

”Magi”

Under intervjun kommer som redan nämnts upp att snöret som fäster ihop mapparna med arbetsmaterial tillverkades under kriget och att det därför: ”har alltså lite av det där kring sig... att det har verkligen varit där” och att detta därför bär med sig och tillför något alldeles speciellt. Snöret som fanns redan i museets samlingar och speciellt mycket mer berättas inte om det men man skulle kunna säga att det står för något som man skulle kunna kalla ”magi” eller ”magin” och som också vilket vi kommer att komma till lyfts fram av arkivet. Denna ”magi” tycks kunna spela en roll i det pedagogiska arbetet och den rollen kanske också är något som är centralt för museerna över huvudtaget. Att något som tillsynes är ett väldigt ordinärt föremål genom sin faktiska historia blir något speciellt. Och att detta något i ett pedagogiskt sammanhang tillför något ett element av det kan skapa ett engagemang, en djupare förståelse genom att man engagerar sig mer känslomässigt och speglar sig själv i det. Vilket också kan kopplas till något som ligger i hela projektets grund och som generellt nämns som något som eleverna ska ta med sig från arbetet. Vilket museipedagogen formulerar som :

”sen är naturligtvis elevernas lärdomar av det och deras engagemang väldigt centralt”

”I det här projektet är det för mig viktigt med den personliga historien som kommer nära på ett annat sätt som förhoppningsvis ska engagera eleverna personligen på ett annat plan.”

”Känna ett personligt engagemang ...”

(Intervju A 110222)

En kontrast: några andra röster om museipedagogik...

I redovisningen ovan av hur man arbetat pedagogiskt på museet framkommer att relationen till skolan spelar en central roll. Den är också mycket central hos ett flertal andra exempel på studier och skrifter om museipedagogik. Berit Ljung lyfter i sin avhandling från 2009 *Museipedagogik och erfarenande* fram hur museerna gått och går alltmer från ett strikt "objektcentrerat exponerande" till att alltmer sätta besökarna och berättandet och iscensättningen i centrum. (Ljung 2009 s 28-29) Även Eileen Hooper-Greenhill nämner att den utbildande funktionen hos museerna är och har blivit allt större och mer central detta trots att både den och museerna kan se väldigt olika ut. Och att den nu innefattar en större mångfald av verksamheter, målgrupper och arbetssätt. (Hooper-Greenhill 1999 s 3,5) Detta ligger också nära det att kopplingen till skolan blir allt större och viktigare för museerna är medveten om sin roll och betydelse gentemot skolan. Ljung hävdar rent av att det idag kan sägas att pedagogisk verksamhet är ett av museernas primära uppdrag. Även om en relation till skolan alltid funnits har den blivit allt starkare och vuxit med tiden med början på 60-talet. Inte minst i att det i museiutredningen från 1994 specifikt nämns att museerna kan och bör anpassa sig till skolan och dess kurs- och läroplaner. (Ljung 2009 s32-34, 37, 39) Detta går helt i takt med hur museipedagogen i projektet också uttrycker sig vilket jag lyft fram ovan. Man är medveten om detta och arbetar aktivt med att bli ännu bättre på det.

Samma tendens kan ses hos Paul Sjöblom i hans studie av den pedagogiska verksamheten på Nobelmuseet. Som tydligt uttrycker det som sin mening att museet bör ha en viktig roll att spela gentemot skolan inte minst då i betydelsen av att utgöra ett komplement till den. I det att museet enligt honom har flera resurser som skolan saknar och som inte är möjliga att ha i ett klassrum. (Sjöblom 2010 s. 15) Detta stämmer överens med det som framkommit i intervjun och genom arbetssättet i projektet i allmänhet där man ju har just en sådan syn på sig själv som ett bra komplement till skolan. Också i att det som lyfts fram som extra svårt var att just hitta något likvärdigt för de av gruppens elever som var kvar på skolan (i klassrummet) att göra. Även Hooper-Greenhill lyfter också fram hur det pedagogiska arbetet som bedrivs på museerna är ett kompletterande arbete när det gäller elevernas inläring. Genom att hävda att det inte går att ta till sig och bearbeta alla de nya kunskaper och upplevelser som bjuds i arbetet på museet utan att också använda sig av sina tidigare kunskaper och erfarenheter. Utan dessa blir det mycket svårt för eleverna att göra upplevelsen på museet till sin (Hooper-Greenhill 2007, s 176).

Vidare anser Sjöblom att museets fördelar är just att dessa resurser möjliggör för en att arbeta tillsammans med skolan med just en ökad grad av problematisering, att få eleverna att använda sina inlärd grundkunskaper i olika ämnen. För att sedan så småningom kunna arbeta allt mer vetenskapligt med att identifiera problem, bearbeta fakta och så vidare. Detta görs bäst igenom inte bara övning utan att det dessutom sker i samarbete och dialog med andra. Och dessutom i till detta stimulerande situationer och miljöer som känns meningsfulla och engagerande för eleven. (Sjöblom 2010 s13- 14) Detta är just vad man försöker göra i projektet, skapa en möjlighet

och en miljö där eleverna känner sig engagerade och inspirerade att ta sina kunskaper till en ny nivå och ett vetenskapligt arbetssätt, i samverkan. Här kommer ju därmed också det jag ovan kallat ett vetenskapligt arbetssätt in och att den spelar en så central roll. Det ligger ju just i detta att man fokuserar på den och har de praktiska förutsättningarna att kunna lära ut.

Även Hooper-Greenhill talar om detsamma då hon menar att det är viktigt för den som agerar lärare att tillhandahålla möjligheter för eleverna med vilka de kan testa, utöka och utforska sina kunskaper. (Hooper-Greenhill 1999 s 21) Hooper-Greenhills studie från 2007 understryker också museernas potential som lämplig och stimulerande miljö för undervisning. Då den talar till eleverna på ett bredare plan vilket ökar kvalitén på inläringen. Detta bland annat då miljön och de praktiska förutsättningarna inom museipedagogiken ofta innebär just att man lär sig genom erfarenhet eller genom mer praktiska påtagliga handlingar, det som görs på museet blir konkret. Men att det dessutom stimulerar dem ytterligare att det sker i en ny mer okänd miljö. Inläringen som sker på museet förstärks också i sin kvalitet genom att även engagera och tilltala eleverna känslomässigt. Och att detta i kombination med att det dessutom talar till dem intellektuellt ger inte bara en större kvalitet på inläringen utan att det ökar lusten till lärande (Hooper-Greenhill 2007, s 170-173, 175-176). Det får sägas vara precis detta man vill uppnå i projektet På denna plats. Precis dessa ambitioner och fördelar nämns flera gånger i intervjuerna att man genom att engagera eleverna känslomässigt, intellektuellt och ta dem ut i nya miljöer så vill man öka deras lust och hoppas också att de ska lära sig mer.

Berit Ljung identifierar också par delar i museipedagogens verksamhet och yrkesroll som är intressanta att lyfta fram i samband med det här projektet. Dels att den har en materiell grund vilken kan utgöras av t.ex. föremål och utställningar som är förutsättningar för verksamheten men också gör att den skiljer sig från annan pedagogik. Men även omgivningen kan vara en sådan förutsättning då i form av t.ex. platser och miljöer utanför museet. (Ljung 2009 s103-104) Ovan har jag ju också lyft fram och visat på hur praktiska förutsättningar och det man har rent praktiskt att arbeta med spelat en avgörande roll för upplägget av arbetet i projektet. Likaså är det intressant att hon lyfter fram omgivningen då även den genom att man använder av just platser i projektet i allra högsta grad finns med.

Men hon lyfter även fram handling som något kännetecknande för yrkesrollen, det vill säga att de anser sig arbeta med att förmedla; förmedla kunskap och förmedla t.ex. historia. En förmedling som, i likhet med i projektet, inte handlar om att servera okritisk ”fakta” på fat till passiva åhörare. Men också om att levandegöra historien, miljöerna och samlingarna något som man också kan sägas vilja göra i ”På denna plats”. (Ljung 2009 s 105-107)

Men värt att lyfta fram här som en kontrast från det som finns skrivet om museipedagogik är att naturligtvis inte allt handlar om att vända sig mot skolor även om de utgör en stor och väsentlig del. Ljung lyfter fram just detta att det i hennes undersökning förekom någon enstaka protest mot att museer ska legitimeras sig utifrån skolan, men hon påpekar också att den inte var typisk eller speciellt framträdande. (Ljung 2009 s101) Men museet är så mycket mer än pedagogisk verksamhet riktad mot skolan. Detta hur stor den än är och även om den av naturliga skäl hamnat i centrum i min undersökning. Men precis som Hooper-Greenhill hävdar är den även i

ett pedagogiskt perspektiv så mycket mer än skolbarn och guidegrupper. Det inkluderar såväl utställningar, som workshops och events av alla de slag, besökarna är av många olika slag och de kommer av många olika anledningar. (Hooper-Greenhill 1999 s3) Likaså gör hon i sin studie en ansats att applicera de aspekter som lyfts fram kring skolan och arbetet med eleverna också i en vidare bemärkelse. Där det blir uppenbart att dessa aspekter är relevanta också för en vidare krets av museibesökare. (Hooper-Greenhill 2007 s. 192-193)

Arkivet

Hur arbetet gick till

Malmö stadsarkiv kom in senare i projektet än museet och har därför inte deltagit på samma sätt från grunden som man har på museet. Och i intervjun kan man få intrycket att de inte alltid har speciellt stor koll på exakt hur t.ex. museet arbetar? Men allt som allt har den deltagande arkivpedagogen arbetat med ett 10 tal elever i sin grupp, och man har i arbetet utgått från förhållningsprotokoll upprättade av polis vid flyktingars ankomst till Sverige och Malmö under andra världskriget. Protokoll ur vilka man ofta kan utläsa berättelser och historier om deras liv och varför de kommit till Sverige. De utgör också en ganska bred grupp flyktingar av alla de slag inte bara sådana som med t.ex. de vita bussarna, utan en stor grupp flyktingar av alla de slag med vitt skilda historier och skäl. Handlingarna är i original och till största delen maskinskrivna, huruvida de är renskrifter av förhållningsprotokoll som förts förhand eller inte förmåler inte historien. De följer en mall där man för in fakta om personerna utifrån givna rubriker men där det också lämnas utrymme för en kortare sammanhållen beskrivning av deras historia och varför de kommit hit.

Ur dessa protokoll får sedan eleverna välja ut en eller ett par personer som de tycker verkar intressanta och sedan söka vidare kring vad som hänt med dessa. Stannade de i Sverige? I så fall bör man kunna hitta uppgifter kring att de dött i Sverige genom att titta i Sveriges dödbok och så vidare. Här handlar det alltså till stor del om att använda sig av vad man kan kalla traditionella släktforskningskällor av det slag i vilka man kan hitta uppgifter om människor som levt i Sverige. Men även annat kan förekomma då det står eleverna ganska fritt att hitta källor själva som arkivpedagogen uttrycker det: ”I vanlig, traditionell arkivpedagogik har vi ju ofta hittat åt dem... Titta det här finns! Det här kan man ta reda på! Här får de hitta själva” (Intervju B 110216) I detta ligger också att en del hittar massor av information och en del nästan ingenting alls. Vilket då får leda till ”en diskussion kring det och vad det innebär, vad man kan göra med få uppgifter om det är allt man hittar” (Intervju B 110216) Det blir diskussioner kring källkritik och historisk forskning och arkivforskning.

Tanken tycks även här vara att det de lyckas hitta i sina efterforskningar ska ställas samman till en rapport som ska lämnas in till läraren. Andra kompletterande källor måste förmodligen också användas i viss mån. Från arkivets sida har man också en tanke att eleverna ska få hjälpa till och göra ett urval till vad man ska kunna ha med i en så kallad arkivmapp eller arkivväska som man på arkivet kan använda för

pedagogiskt arbete i framtiden. Detta då man idag inte har någon sådan på arkivet kring just andra världskriget.

Praktiska förutsättningar

Det är även från arkivets sida uppenbart att de praktiska förutsättningarna har haft en avgörande betydelse när det gäller hur man valt att jobba och man överhuvudtaget kan jobba.

”Vi satt alla tre och pratade. Så kom frågan: Vad kan arkivet göra? Så blev det så”

Men arkivet är ännu mer bundna till vad man konkret har av material som eleverna kan arbeta med. Detta har haft en betydelse för vad man kunnat göra av projektet.

”Utgår ju mycket från det vi har och kan göra praktiskt. På museet var man ju själva mottagare och har därför mycket mer.” (Intervju B 110216)

”Sen har vi på Malmö stadsarkiv bara detta förhörsmaterial och inte så mycket mer. Lite finns i Lund på Landsarkivet och det har vi varit och tittat på men det är detta de arbetar med. Man får ju utgå från vad som finns. Alltid. Annars går det inte.”

(Intervju B 110216)

Detta kan också ses i kontrast till att man på arkivet inte alls arbetar med platser som på museet. Kanske är just det sättet att arbeta ett mer typiskt musealt arbetssätt. Hos arkivet blir därför källorna och dokumenten centrala och därmed också viktigare.

Relationen till skolan och ett vetenskapligt arbetssätt

Även arkivet lyfter fram relationen till skolan som något centralt och det är tydligt att man är mån om att det ska passa skolornas behov och fungera ihop med krav de har på sig när det gäller kunskapskrav och läroplaner m.m. Det förefaller inte minst vara viktigt för att skolan ska känna att det är en relevant verksamhet och vilja komma dit och delta.

”Oftast går vi ju mycket på lärarnas önskemål. Visst kan man ta fram ett material och säga: här vill ni titta på detta? Men det är inte så vanligt. Man måste utgå från de behov som finns, det är ju sällan så att de kommer för skojs skull.” (Intervju B 110222)

Men även här påpekar man att det måste vara relevant och engagerande för eleverna och att det är viktigt även för dem att det går i takt med de krav skolan ställer. Inte minst gäller detta betygsmässigt, vilket tas upp som ett konkret exempel i detta sammanhang med projektet.

”Gymnasieeleverna ska ju betygsättas på det de gör och det är de mycket medvetna om. Så det är jätteviktigt att det är relevant för dem.”

”Sen att hitta saker som ska roa och intressera eleverna men även ge något reallt” (Intervju B 110216)

Precis som när det gäller de praktiska förutsättningarna ovan så blir denna koppling hos arkivet kanske ännu något tydligare hos arkivet då arbetet är mer enkom fokuserat på de skriftliga källorna och arbetet med rapporten. Forskningen kommer ännu mer i centrum än hos museet även om den är nog så viktig där. Men det är uppenbart i intervjun med arkivpedagogen att det betonas på ett annat sätt hos arkivet till exempel vad gäller problemet med att man inte alltid hittar någonting och vad det betyder för resultatet och att det är så ibland när det gäller forskning på arkivhandlingar att man

får bygga syfte, frågor och mål, efter vad det finns att studera av material. Att det kan vara svårt men att det ändå kan vara meningsfullt. I det arbete man haft med det här projektet på arkivet är det varit betydelsefullt att eleverna har fått söka själva, att det handlar om att vara förberedd för forskning:

”Gäller att lyfta fram att det kan vara svårt, det är en viktig poäng med att de får söka själva. Ibland hittar man ju som sagt inget. Och då är det viktigt att man kan ta det, diskutera frågan: Vad betyder det?” (Intervju B 110216)

Samtidigt ska kanske påpekas som jag tidigare nämnt att detta projekt delvis avviker från traditionellt arkivpedagogiskt arbete i det att man tydligen låter eleverna söka mer själva snarare än att presentera något färdigt för dem. Som jag ser det är situationen i projektet mindre konstruerad men annars förmodligen ganska lik den mer traditionella i mycket. Möjligen har man också tagit det till en lite högre nivå som kanske är svår att bedriva på lägre nivå än med gymnasieelever.

Förkunskaper markeras också hos arkivet som något viktigt, det måste finnas en grund från skolan att stå på och man kan inte vara mer än en kompletterande verksamhet till historieundervisningen i skolan. En verksamhet där man kan ge en ytterligare levandegörande dimension till det man tar upp i skolan. Men man kan inte ge en stor övergripande bild utan det blir små exempel på hur det stora ser ut och avspeglar sig i det lilla.

” Det blir ju mer av den låga lokala nivån och exemplen. Då krävs det ju också förkunskaper eftersom eleverna måste kunna sätta in detta i sitt sammanhang och göra något av det.” (Intervju B 110216)

Men att det stora avspeglar sig i det lilla ska också komma att visa sig vara en nog så central genomsyrande tanke genom hela projektet ”På denna plats” såväl som på de andra exemplen jag tittat på.

Marknadsföra sig själv

” Sen är det ju klart att det inte kan helt vara på deras villkor heller. Jag tycker ju att det är viktigt att arkivet ska föras fram också. Det blir historia via arkiv. Vi kan aldrig ge dem det där stora övergripande, det får läraren göra.(Intervju B110216)

Detta framkommer i kontrast till det starka fokuset på skolans behov och lyfter också fram viljan och behovet av att marknadsföra sig själv som vi också såg hos museet men som möjligen är ännu tydligare hos arkivet. Man vill sprida en medvetenhet om att man finns och att ens verksamhet är betydelsefull och som vi sett i tidigare citat också en entusiasm hos (i detta fall) eleverna. Vilket märks inte minst i svaret på frågan om vad hon vill att eleverna ska få med sig av arbetet med projektet på arkivet:

”Dels naturligtvis att arkiv finns. Det är inte självklart för alla t.ex. många invandrare. Men att vi har en öppenhet och att den är viktig, vi har en rätt att ta del av saker ting. Det är viktigt att förmedla” (Intervju B 110216)

Här framkommer en av de skillnader som finns mellan arkiv och museer i tydligt, det uttalade samhällsuppdrag som arkiven har och som man naturligtvis vill sprida medvetenhet om.

Men frågan är också om man kan härleda det hela till att arkivens verksamhet speciellt i ett pedagogiskt perspektiv är något mindre spridd och erkänd än den på museerna. Frågan är om inte museerna har en mer självklar position speciellt den i det här projektet som vänder sig till skolorna. Skolan har alltid kommit till museet på olika sätt och av olika anledningar alla mer eller mindre kopplade till ett pedagogiskt uppdrag och även om begreppet och praktiken arkivpedagogik det senaste decennierna har vuxit och blivit allt mer etablerad så kan den inte sägas vara alls lika djupt och brett etablerad som museipedagogiken. Sett i detta perspektiv har man naturligtvis på ett helt annat sätt än museet ett behov av att marknadsföra sig själv och bli en mer självklar institution att besöka och använda sig av för skolorna. Arkivet arbetar något mer för att etablera sig i grunden än museet som snarar uttrycker sig termer av att vilja bli ännu bättre.

Urval

”Men man kan aldrig neka till att det är bra och viktigt om det är tankeväckande för eleverna. Att hitta något som de kan relatera till. Sedan kräver det mycket tanke arbete innan. Det går inte med vad som helst. Det måste säga dem något på flera plan” (Intervju B 110216)

Urvalet av material är viktigt och även något som är problematiskt och utmanande på flera sätt i all arkivpedagogisk verksamhet och inte minst i det här projektet. Det är uppenbart hos arkivet likaväl som det var det hos museet. Tankar kring hur materialet som används påverkar eleverna finns där och att det inte är okomplicerat. Här finns tankar kring svårigheterna med att göra arbetet helt realistiskt utan att det blir för svårt för eleverna. Hur ambitionsnivån ska vara och hur mycket man ska styra, man vill ju gärna så mycket.

”Det är svårt att göra sånt här arbete helt realistiskt. Ibland får man nog göra avkall på det realistiska och låta det bli ett smakprov. Det är ju inte forskare ännu och alla kommer inte att bli det heller.”(Intervju B 110216)

Balans är alltså ordet, det gäller att det inte blir för mycket åt något håll då finns risken att det blir tråkigt och/eller irrelevant för eleverna och man tappar i engagemang. Uppenbarligen har man också vid de gemensamma mötena diskuterat huruvida man ska kontrollera att det finns källor och fakta att hitta för eleverna, även om det är en ganska fri och självständig forskningsuppgift för eleverna. Eftersom det skulle bli mycket problematiskt om man lät dem söka helt i blindo och det visade sig inte finnas någonting. (Intervju B110216)

Hos arkivet finns tankar kring skevheter i materialet och att det ofta är sett ur myndigheternas ögon och att det inte alltid presenterar majoriteten. Den ”vanlige” eller genomsittlige medborgaren kan ofta bli ganska osynlig eftersom han sällan hade så mycket myndighetskontakt och därför inte heller syns så ofta i handlingarna på arkivet. Som exempel kan nämnas att brottslingar syns betydligt mer. Sen finns också skevheter som kan kopplas till hur man har gallrat tidigare och vad som då setts som relevant och intressant för framtiden. Då det till exempel i Malmö setts som mycket

intressantare vem som var provinsialläkare än vilka som var prostituerade och de senare har därför gallrats. ”Så sätt är ett urval ibland redan gjort i materialet. Det blir lite slagsida i källorna” (Intervju B 110216)

”Magi”

Redan hos museet förde jag ett resonemang kring vad jag betecknade som en form av ”magi” ett ord som också förkom i samtalet runt intervjuerna. Denna ”magi” eller ”magiska” aspekt finns också hos arkivet. Och den tjänar på många sätt samma syfte att engagera eleverna på ett personligt plan genom något som är svårt att definiera i ord som vad det som finns på institutionen bär med sig. På museet handlade om ett föremål eller, rent konkret i projektet en bit snöre som genom att vara tillverkad under andra världskriget bar på det ”magiska” genom att ”verkligen ha varit där”. (Intervju A 110222) Detta finns också på arkivet naturligtvis i handlingar som också kan ”ha varit där” här lyfter arkivpedagogen ifråga upp ett hypotetiskt exempel. ”Den är lappen som var med när Amalthea sprängdes!” (Intervju B 110216) Men det behöver naturligtvis inte nödvändigtvis vara så konkret utan även arkivhandlingar som inte har en så specifik anknytning till en händelse kan också bära på det, t.ex. så försöker man ofta få kopior av originalhandlingar att se åldrade och autentiska ut i arkivpedagogiska sammanhang. Det som arkivet i det här sammanhanget då har att ta ställning till är vad detta i så fall betyder och hur det påverkar. Precis som när det gäller urval. Pedagogen betonar att en något trots allt går förlorat då man inte kan visa originalet

”Och kan man inte visa originalet så går ju en del av charmen hos oss som arkiv förlorad. [...] Vad innebär det när detta går förlorat?” (Intervju B 110216)

För det finns problem hos arkivet när det gäller svårtillgänglighet i materialet dels när det gäller språk och läslighet och dels när det gäller slitage som kanske inte alltid är fallet på samma sätt på museet. I alla fall kommer det inte till uttryck där.

Men till detta kan man hos arkivet också föra att man gärna vill förmedla en känsloupplevelse som finns i forskningsarbetet och i letandet i arkiven och som kan göra det lustfyllt. ”Känslan av att man hittar något YES! Är jättesvår att förmedla” (Intervju B 110216) Något som i sin tur kan kopplas till de svårigheter som finns kring arkivforskning och att förmedla den vilket tagits upp ovan.

En kontrast några andra röster om arkivpedagogik...

Jag har i avsnittet om att marknadsföra sig själv redan berört att det hos arkivet tycks finnas ett behov av att lyfta fram och marknadsföra sig själv som både är större och annorlunda jämfört med hos museet. Mycket av det som har skrivits om inte bara arkivpedagogik utan också om arkiv mer i allmänhet de senaste decennierna handlar om och berör just detta. Hur arkiven ska nå ut till en större och annan målgrupp och publik och överhuvudtaget öka medvetenheten om arkivens existens. Det har också lyfts fram i flera utredningar om arkiv t.ex. *Arkiv för alla – nu och i framtiden* 2002 som lyfter fram just arkivpedagogiken och arkivpedagogerna som viktiga i detta arbete när det gäller att hjälpa nya grupper användare att hitta till arkiven och förbättra deras tillgänglighet. (SOU 2002:78 s.12-13) Som en följd på denna kom också en proposition om arkivfrågor 2004 där det också slogs fast att arkivpedagogisk verksamhet är viktig för att nå en bredare och yngre publik, den betonade också

vikten av att arkiven samarbetade med såväl museer och bibliotek som skolan och högskola. (2004/05:124) Arkivpedagogiken och att försöka tillgängliggöra arkiven mer är alltså intimt sammanbundna och i slutrapporten för *Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik* hävdar man att det ena givit det andra. Den arkivpedagogiska verksamheten som bedrevs väckte ett medvetande och ett ökat intresse för arkiv och den blev därför en del av den andra. (Slutrapport s. 12)

Skolperspektivet är starkt inom arkivpedagogiken kanske i ännu högre grad än hos museipedagogiken där man traditionellt också på ett annat sätt vänt sig mot en bredare allmänhet. Arkiven har dock tidigare varit betydligt mer inriktade på en mer specialiserad publik och arkivpedagogiken tog också sin början som en verksamhet riktad mot barn, unga och skolor, ofta dessutom för mindre barn i låg och mellanstadiet (Slutrapport s 9-10). Kopplingen blir också direkt uttalad i inledningen till *Historia på riktigt!*, där skolan är den enda nämnda mottagaren och även om andra grupper också nämns senare så är det skolan tveklöst den som finns med i flest exempel (Sjögren & Lundström 2004 s 7-9). Skolperspektivet är också kanske i än högre grad påtagligt i det arkivpedagogiska material som finns från andra länder i Europa där man kan sägas ha större och längre erfarenhet av arkivpedagogiskt arbete. Och där man nu i hög grad tycks satsa på att göra material tillgängligt digitalt via Internet. Här finns till exempel *The National Archives Experience* från National Archives i USA och liknande initiativ från dess motsvarighet i Storbritannien. Här finns arkivmaterial digitalt tillgängligt såväl som förslag på och vägledning kring hur det kan användas. National Archives i Storbritannien lägger dessutom bland annat ut föreläsningar som så kallade podcasts där t.ex. forskare och akademiker utgår från material funnet i arkivet. På dessa webbsidor är det direkta tilltalet nästan uteslutande till skolan eller till lärarna och är det inte direkt till dem så är det i allmänhet starkt präglad av och emot utbildning i allmänhet. (National Archives USA, National Archives UK) I första hand förefaller det som att man alltid i första hand vänder sig till skola och högre utbildning. Den straka kopplingen till skolan framträder också i Janzons berättelse från de franska arkivens verksamhet gentemot skolorna under det tidiga 80-talet och i Eckhardts UNESCO studie som på flera ställen uttryckligen vänder sig till lärare. (Janzon 1983, Eckhardt 1986) Detta starka band är alltså uppenbarligen något som både har varit där från början och som fortsatt är starkt.

I *Slutrapport för Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik* betonas källkritiken och delaktigheten i undervisningen fram som central när det gäller arkivpedagogik för skolan. Men också att det har en viktig roll att spela när det gäller den utveckling som skett i samhället i och med orienteringen mot ett livslångt lärande där kompetensen att söka och värdera information och källor blir allt mer centralt att lära ut också för skolan. (Slutrapport s 17-18) Detta perspektiv lyfts också fram i *Historia på riktigt!* i precis samma mening som ovan men också ur ett mer direkt historiskt perspektiv. Det nämns i läroplanen att eleverna ska få bekanta sig med historiska källor samt att dokumentering, berättande och beskrivande av historiska händelser och företeelser, allt enligt kursplanen i historia. Men en annan aspekt lyfts också fram, något av en sammansmältning av dessa två, nämligen att det historiska perspektivet som eleverna kan få genom arkivarbetet också ger en framtidsberedskap i form av perspektiv på tiden och ett dynamiskt tänkande. (Sjögren & Lundström 2004 s 17-18, 20-21) Samma tankegångar lyfts för övrigt också fram från nationellt uppdrag. (Slutrapport s

18-19) Sett till hur detta förhåller sig till resultaten från projektet så kan flera paralleller dras. Den stora betoningen av källkritik kommer också till uttryck hos arkivpedagogen ovan då den nämns som en viktig del av det man gör i projektet. Mer än hos museet där den förekommer mer i fallbeskrivningarna och materialet kring arbetet och inte uttalas på samma sätt. Likaså kan paralleller dras till de andra kompetenser som nämns ovan och att även de kan kopplas till hur man ser på projektet. Just i det att man vill skapa en medvetenhet om historia och ett engagemang på ett personligt plan.

I Slutrapporten för nationellt uppdrag nämns också kort hur arkivhandlingar utgör ”obearbetade skärivor från en förfluten tid, vilket väcker nyfikenhet och frågor hos läsaren” (Slutrapport s 19) Vilket är just det som också uttrycks av arkivpedagogen och det kan också kopplas till det jag valt att ”kalla den magiska aspekten”. Att just det autentiska i de gamla dokumenten skapar något i sig, att det händer något med eleven när den får använda något som är gammalt och autentiskt.

Samtidigt så framkommer i slutrapporten för Nationellt uppdrag en kritik mot den starka betoningen av skolan inom arkivpedagogiken. Ett försök att definiera arkivpedagogik som en ”målriktad marknadsföring gentemot skola, elever och lärare...”(Slutrapport s 14), avfärdas bestämt och flera exempel på annan arkivpedagogisk verksamhet lyfts också fram i rapporten som t.ex. arbete med äldre och mångkultur. (Slutrapport s 28-29,42-48) Ur ett brittiskt perspektiv kan också Christopher Kitchings syn på arkiven sägas ge en mer differentierad bild även om han inte använder sig av begreppet arkivpedagogik. Men han beskriver hur de brittiska arkiven fortfarande spelar en viktig roll för forskare, studenter, myndigheter osv. Men att allt fler människor ur en bredare svår definierad grupp medborgare hittat arkiven som en källa till kunskap och förkovran i sin historia. Något som han lyfter fram har skett genom ett utåtriktat arbete från arkivens sida. Han nämner visserligen kopplingen till skola och utbildning även på lägre nivåer som central här men han nämner på ett framträdande sätt även hur många kommer för att förkovra sig på sin lediga tid och det ger en intressant mot bild mot det starka fokuset mot endast skola och utbildning (Kitching 1996, s18). Lika väl så är ett helhets intryck att även om arkivpedagogik har många andra inslag än bara arbete med och gentemot skolan, så är skolan precis som hos museet en mycket central och viktig målgrupp.

Historiens uttryck i projektet ”På denna plats”

Historiemedvetandet, tiden och projektet

Bernard Eric Jensen tar i sin artikel *Historiemedvetande -begreppsanalys, samhällsteori, didaktik* i *Historiedidaktik* upp begreppet historiemedvetande och går specifikt in på den tidsaspekt som finns kopplad till begreppet. Han argumenterar

sedan vidare för att man istället bör skilja på historiemedvetande och historiskt medvetande, vilka inte är synonyma. Detta bland annat då historiskt medvetande bli en del av historiemedvetande. Han förankrar vidare detta i ett resonemang kring tid, synen på tid och hur man använder sig av den samma att det traditionellt inom historieämnet finns en uppdelning mellan att antingen mer ensidigt fokusera på dåtid kontra att fokusera på både dåtid, nutid och framtid som en process. Något som Jensen kallar tidsmedvetande och detta tidsmedvetande kan bara uppstå där det finns aktiverade sociokulturella processer. (Jensen 1997, s.51-55) Jensen ser därför i förlängningen av detta, historia som: "en samlingsbenämning för de sociokulturella processer som människan lever och verkar i". (Jensen 1997, s58) I detta historiebegrepp ingår då inte bara dåtiden utan också nutiden och framtiden. Och den det kan bli eller ses som ett mål för historieundervisningen att utveckla elevernas historiemedvetande. Ett historiemedvetande som kan ta sig flera olika former. (Jensen 1997, s58-59)

Detta kan som jag ser det på flera sätt kopplas till projektet "På denna plats". Inte minst som det ser ut som att en central del i projektet "På denna plats" tycks syfta just till att utveckla elevernas historiska medvetande så väl som deras historiemedvetande. Det finns här en hög ambitionsnivå i projektet. Det är tydligt hos båda institutionerna och i de sätt som de arbetar på att detta är något man gör, kanske mest när de uttalar sina avsikter med det. Från arkivets sida vill man till exempel gärna ge eleverna en bild av och en uppfattning om att: "historia inte är något som bara finns. Den kommer någonstans ifrån t.ex. i en bok har den som skrev boken fått historien någonstans ifrån." (Intervju B 110216) Hos museet uttrycker man något liknande: "Sen vill vi att de ska lära sig att problematisera på egenhand. Få utveckla ett sätt att tänka kring förintelsen och historia som ämne" (Intervju A 110222). Även när det gäller själva sättet man lagt upp arbetet på och de intentioner man har blir detta också tydligt.

Det finns ett fokus på att genom projektet utveckla elevernas historiska medvetande och historiemedvetande, där projektet med lite god vilja skulle kunna motsvara undervisningen hos Jensen. Stor vikt läggs alltså vid att eleverna i just det arbete de gör i på museet såväl som på arkivet, ska bli medvetna om att historia kommer någonstans ifrån och att de själva också spelar en roll i skapandet av den. Detta genom det källkritiska arbetet, såväl som skrivandet av rapporter, redovisning genom stadsvandringen etc. Förhoppningen uttrycks tydligt att detta i förlängningen ska skapa ett medvetande om denna deras egen roll i historien på ett större övergripande plan. Alltså inte bara i det att de i någon mån agerar "historieskivare" och "forskare" i arbetet utan att de också genom livet kommer att bli en av och skapa historia, likt de spår de nu själva hittar efter andra människor som levde och verkade under andra världskriget. Ahonen skriver "att kritisk kognitiv fostran förutsätter att eleverna själva får studera förändring i historien, dvs. att de får bygga sin historiemedvetenhet". Detta görs genom att historien studeras utifrån att det som hänt kan ha betytt olika saker för olika människor och att eleverna själva får öva sig i att bearbeta information och perspektivval. Det vill säga just det man gör i det här projektet. (Ahonen 1997 s130)

Likaså är historisk medvetenhet och historiemedvetande något som skapas hela tiden inte bara i skolan eller till skolan kopplade historiska studier. Det påverkas och skapas också kanske i än högre grad i vardagliga sociala miljön vi lever och därför är det

viktigt att i sådana här projekt tillföra en kritisk reflekterande dimension kring detta. (Ahonen 1997 s116) Stöd för detta finner vi också hos Karlsson som påpekar att just kopplingen mellan då, nu och framtiden och förståelsen av denna gör att historiemedvetandet är föränderligt. Speciellt då vi aldrig kan ställa oss helt utanför historien vi befinner ju oss själva i denna pågående process. I detta perspektiv skulle projektet kunna spela en viktig roll.(Karlsson 1997, s 45)

Likaså finns det inom ”På denna plats” saker som kan appliceras på Jensens resonemang kring tidsaspekten av historiemedvetandet. Och det är här jag vill hävda att man inte bara kan säga så som Jensen gör att man genom undervisning kan utveckla historiskt medvetande hos elever utan att man i det här projektet också utvecklar deras historiemedvetande. Det är just tidsaspekten och förhållandet mellan dåtid, nutid och framtid som utgör en stor skillnad mellan de två begreppen och som gör historiemedvetande till ett större mer vitt omfattande begrepp inom vilket det historiska medvetandet ryms. Man kan knappast säga att man inom projektet har ett tydligt dåtidsfokus på det sätt som enligt Jensen ofta finns i traditionell historieundervisning. Eller för att använda Jensens ord, man sätter inte i projektet ett tydligt likhetstecken mellan historia och dåtid. (Jensen 1997, s60) Snarare ser man historien som process där man kan länka samman då, nu och framtid till en process. Det finns en ambition att inte bara studera det som hände 1939-45 som just det som hände ”då” utan att även koppla vidare och se det över ett längre tidsspann. Det är visserligen inte uttalat i just min undersökning men man kan ju också fråga sig varför man just valt den perioden i historien för arbetet. Det kan man ju eventuellt koppla till det som oftast används som motivering till att lyfta fram den här perioden i undervisning med mera. Något som också har lagt grunden till Forum för levande historia. Nämligen att man vill att det ska finnas en medvetenhet om det som hände idag för att kunna förhindra att det ”händer igen”, för synliggöra liknande mönster av rasism, intolerans och liknande idag etc. Och det är ju till FLH pedagogerna hänvisar som svar på frågan varför man just valt detta tema.

Detta kan kanske allra tydligast ses hos museet där pedagogen ifråga uttrycker en ganska annorlunda aspekt när det gäller vad hon vill förmedla och tankar kring urval och vad man lyfter fram förhållande till detta.

”Men jag ser det också som att det kanske inte alltid är kunskapen i sig om vad som har hänt som är det viktigaste även om det naturligtvis är jätteviktigt också. Men att det är att lära av historien och vad som är historia. Att förstå och lära av den och det som har hänt. Som det vi sysslar med i samband med utställningen, diskussionerna vi har där kring det som presenteras. Det blir ju ofta väldigt relevanta kopplingar till idag, som nu när vi hade val i höstas och Sverigedemokraterna kom in i Riksdagen med buller och bång. Det genererade mycket där. Så exemplen behöver inte bara vara andra världskriget utan kan också vara annat. Att det blir att de kretsar just kring ...”
(Intervju A 110222)

Här är det ju tydligt att man gör kopplingar mellan just då, det som hände under kriget och förintelsen och i viss mån andra historiska perioder och det som händer nu och även till viss del vad det kan bära med sig inför framtiden kan man tänka sig. Ahonen skriver att man genom ett kritiskt tänkande kan i förhållande till sitt historiemedvetande komma bort ifrån fiendebilder, farhågor och fördomar. (Ahonen 1997 s 117) Vilket förmodligen är en av avsikterna här.

Brasklapp ska möjligen läggas in för att museipedagogen här kan tänkas uttrycka en personlig åsikt som möjligen arkivpedagogen också skulle kunna skiva under på, det är omöjligt att veta. Men arkivpedagogen tog aldrig upp detta trots att de fick svara på samma fråga. Och man kan också finna stöd för det i tillvägagångssättet på museet där man just använder sig mycket av diskussioner kring dilemman i anslutning till utställningen. Så det blir likväl en tydlig skillnad mellan museet och arkivet här.

Därmed inte sagt att aspekten med att beakta processen över tid helt saknas hos arkivet. Men den finns där i andra uttryck. Till exempel försöker man ju följa livsödena hos de personer som förekommer i dokumenten över en lång tid kanske ända fram till idag. Möjligen blir det inte lika tydligt och kanske finns inte framtidsaspekten där lika tydligt men det finns väl egentligen inget som egentligen talar emot att man genom det arbetet också skulle kunna vinna ett medvetande om hur historien är process som innefattar då, nu och sedan där allt står i relation till vartannat.

Identitet och historia

En annan aspekt som lyfts fram inom historiedidaktiken är historias betydelse för identitetsbildning och identitet. Detta har såväl Bernard Eric Jensen som andra författare tagit upp bland annat Ulf Zander i artikeln *Historia och identitetsbildning i Historiedidaktik*. Även relationen till identitet kan urskiljas och kopplas till projektet ”På denna plats”.

Jensen lyfter fram identiteten i förhållande till begreppen historiskt medvetande och historiemedvetande, kanske främst det senare. Där han kopplar detta till två olika teoretiska ramar. Den första kallar han teoretisk ämnesram och det är den som han minst låter påverka sin syn på historiemedvetandet. Den är också den som jag anser passar sämst in på projektet ”På denna plats” som jag ser det. Det är istället den andra som jag finner stämmer bättre där. Den andra teoretiska ramen handlar om hur historiemedvetandet är starkt kopplat till människors identitet, vetande och handlingar. (Jensen 1997, s.57, 60) Här lyfts alltså identiteten fram men han betonar också ytterligare medvetandets betydelse för hur människan uppfattar världen och handlar. Historiemedvetandet är helt enkelt ”en verklighetsskapande kraft” (Jensen 1997 s.61) där identitetens betydelse inte blir oväsentlig

Zander betonar identitetens betydelse för människans existens och överlevnad och att det förflutna och historien har en betydelse för identiteten i likhet med Jensen. Han definierar såhär: ”identitet innebär att, man är en och samma, liksom att man är en och samma på ett specifikt sätt som skiljer sig för från andra människor” (Zander 1997, s 82-83)

Han hävdar också att historien och som han säger historiska erfarenheter spelar en mycket viktig roll för identiteten och hur vi socialiseras in i samhället. Likaså så matt det påverkar hur vi ser på andra och deras identitet och att vi är bärare av flera identiteter. Vidare urskiljer han flera olika sorters identiteter som är speciellt betydelsefulla nationell, regional och etnisk identitet. (Zander 1997, s 83-85) Hur de dessa identiteter i kombination med historia används genom kollektivt minne för att

markera gruppidentiteter. Detta görs genom den historia och de historiska händelser man anser sig ha gemensamma, det är genom dessa som man markerar sina likheter och skillnader gentemot andra grupper. Slutsatsen han drar är att historia och kollektivt minne är mycket beroende av varandra. (Zander 1997, s 87-89) Detta kopplar han vidare till hur historia även använts för legitimering av olika slag t.ex. politiskt och hur det finns en motsats mellan en historia som kan fastställas enligt objektiva kriterier och en ytterst subjektiv historia som den används i och av samhället i egenskap av en politisk, ideologisk och kulturell produkt. Ibland ytterst selektivt. (Zander 1997, s90-95) Just kritiken mot och problematiken kring att synen att historien skulle kunna vara objektiv i någon mening är central inom historiedidaktiken. Ifrågasättandet av hur man traditionellt haft en sådan inställning till historien inom undervisning med mera utgör en grundbult. (Karlsson 2004, s 21, 23)

Han tar även upp kollektiv identitet som behandlar förhållandet mellan individen och gruppen. Där den kollektiva identiteten är socialt definierad inom gruppen och historien i detta kan utgöra ett mycket viktigt sådant kitt. Samtidigt som man alltså då enas kring ett antal olika versioner av historien, relaterat till de så kallade objektiva kriterierna. Detta trots att det samtidigt hos individerna kan finnas mängder och åter mängder av olika andra versioner och bilder av historien. Den kollektiva identiteten skapas därtill genom såväl de likheter som de skillnader som man upplever skiljer en från andra såväl när det gäller kollektiv som individuell identitet. (Zander 1997 s 98-103)

Projektet ”På denna plats” kan ses på flera sätt i relation till detta. Att identitet utgör en viktig aspekt även i detta projekt är tämligen uppenbart inte minst i relation till det ovan redan konstaterade sambandet med Jensens resonemang kring historiemedvetande. Då identitet spelar en viktig roll i detta medvetande så är det också naturligt att det spelar en roll i projektet. Om man hävdar att de deltagande eleverna ska utveckla sitt historiska medvetande och sitt historiemedvetande så ingår det på ett eller annat sätt också att bli medveten om dess betydelse för ens identitet.

Än tydligare är kanske att det i formuleringarna kring vad man vill att eleverna ska få med sig genom arbetet att det finns en identitets och identifikations aspekt i det hela. Hela tiden återkommer att man vill att eleverna ska engageras på personligt plan och genom att man känner igen sig i dem man studerar. Helt enkelt att historien ska bli mer personlig och därför mer intressant och mer engagerande.

”Elever som inte tidigare har varit intresserade av historia kan nog verkligen bli om de kommer hit. Då det verkligen handlar om individer som man kan identifieras sig med. Flickan som stal för att hon blev slagen hemma... Mannen som skrev kärleksbrev... Man ser att man inte är så olik dem. Man kommer nära historien. Man hade sex på 1800-talet också... Du vet! Detta är något som en lärare inte alltid kan ge, en bra lärare kan det men inte en dålig.” (Intervju B 110216)

”I det här projektet är det för mig viktigt att den personliga historien som kommer nära på ett annat sätt som förhoppningsvis ska engagera eleverna personligen på ett annat plan” (Intervju A 110222)

Att identiteten och identifiering har betydelse för inläringen inte minst i ett museiperspektiv visar också Hooper-Greenhill på i sin studie *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*. Där hon inte minst fastslår att det pedagogiska arbetet på museerna har en stark identitetsskapande aspekt. Men också att det sätt man arbetar på pedagogiskt på museet i kontrast till det man gör i skolan på många sätt rör vid de faktorer som också medverkar till att göra unga människor till dem de är eller kommer att bli. Detta genom att den berör kunskap, värderingar, känslor och attityder bland annat. Detta bidrar också till att förstärka inläringen och fördjupa förståelsen. Till exempel kunde eleverna då också få en större förståelse för att det både finns skillnader och samband mellan kulturella skillnader och individuella identiteter. (Hooper-Greenhill 2007, s 178-180)

Detta kan i sin tur relateras till något som Zander lyfter fram i den avslutande delen av sin artikel där han skriver om den svenska historieundervisningen under 1900-talet. Han hävdar att en inriktning mot demokrati och förhållanden på ett större internationellt plan har haft sina problematiska konsekvenser. Att den många gånger blivit som han säger undflyende, svårt att greppa för eleverna tvärtemot sitt syfte att ge både en förståelse för elevens egen historia och för den i andra länder, kulturer osv. den har helt enkelt svårt att fungera som en identitetsbildare (Zander 1997 s 111) Något som ju enligt Zander är en mer eller mindre nödvändighet och en central och viktig funktion för historien trots att det medför en viss problematik. Man kan fråga sig om det finns en sådan aspekt som yttrar sig här? Detta trots att eleverna i det här projektet får bedömas vara en väldigt engagerad och intresserad grupp då de läser historia C som är ett tillval på gymnasiet. Bär man med sig en bild av att finns problem med engagemanget hos eleverna? Tydligt är i alla fall att det här med identitet spelar en roll. Och att eleverna enligt bl.a. museipedagogen också blivit väldigt engagerade så att de nästan fått bromsa dem ibland. (Intervju A 110222) Frågan är dock hur starkt detta samband är? Det kan just här vara ett utslag av att de redan är mycket intresserade. Sedan kan här som på flera andra ställen i intervjuerna ibland vara svårt att veta om de talar specifikt om det här projektet eller mer i allmänna ordalag om sitt pedagogiska arbete, de ville ofta gå in i mer allmänna ordalag. Men på något sätt tror jag att det måste ha en betydelse då man så tydligt nämner att man vill att eleverna ska få ut något på detta plan.

Det kan möjligen också härledas till ett resonemang som Karlsson, för det vill säga att den historia som är intimt kopplad till och har individer och händelser i centrum ofta har fått stå tillbaka för den som fokuserar på större drag, processer och fenomen. Men i ett historiedidaktiskt tillvägagångssätt kan man spegla dessa större processer och fenomen genom individerna och händelserna. Det finns ett speciellt värde i just framställningen. (Karlsson 1997, s 29,31) Vilket är precis vad man försöker göra i arbetet i "På denna plats", man försöker spegla det stora genom det lilla. I detta hoppas man då att eleverna ska kunna identifiera sig med historien och se även de större sammanhangen på ett nytt sätt.

När det gäller resonemanget kring legitimitet och identitet som också finns hos Zander och hur det skulle kunna förhålla sig gentemot "På denna plats" känns det genast en aning mer komplicerat. Frågan är vilken roll museet respektive arkivet kan sägas ha här. Dels sysslar de genom det vetenskapligtinriktade upplägget mot det som

Zander kallar historia enligt objektiva kriterier. Som skrivs genom användningar och belägg i källor. Speciellt gäller detta kanske arkivet. Samtidigt kan man säga att denna historia ligger mycket nära det som i Jensens resonemang är en dåtidsfixerad traditionell historiemedvetenhet. Där det i nuet förefaller lätt att se det som en gång hänt som ganska lätt att fastställa och som något som förefaller vara självklart. Men som jag redan har lyft fram så tycker jag inte att det är någon sådan historia man lyfter fram i det här projektet. Tvärtom förefaller det med källkritiken som något så centralt vara så att man har som ett mål att eleverna ska bli medvetna om historiens subjektivitet och hur den kan framställas på flera olika sätt och för flera olika syften. Vilket är en del i ett historiemedvetande och här kanske speciellt med hänvisning till temat man arbetar kring är det något som kan sägas vara centralt just i förhållandet till hur grupper med flera använder sig av historia för att skapa identitet gentemot andra, rättfärdiga sina syften och så vidare. Något som är mycket centralt just när det gäller problematiken kring förintelsen och andra världskriget och också kan återspeglas i det ovan angivna citatet från museipedagogen om vad man anser viktigt att ställa i centrum där just detta tas upp. Samma sak gäller då även här att detta kanske kan tyckas spela en något centralare roll hos museet, men och med kopplingen till källkritik och tillvägagångssättet är det ju inte obefintligt hos arkivet heller.

Ahonen hänvisar också till en brittisk undersökning där man tydligen har bevisat att elever i relativt ung ålder mycket väl kan ta ställning till komplicerad mångfacetterad historisk problematik. Samt att de mycket väl klarar av att lära sig kritisk dokumenttolkning och att förstå historiska handlingar. Genom att tränas i vad som kallas historisk empati dvs. förmågan att relatera till och "ikläda" sig en historisk roll. Vilket mycket väl kan relateras till resonemanget kring att man vill tala till eleverna personligen. Man talar helt enkelt genom det också till deras empati. De är inte alls så begränsade i "här och nu" och det kan till och med vara mer tillfredställande för dem. (Ahonen 1997 s 118-119, 128)

Samtidigt kan man då ändå fråga sig att om historien är så subjektiv måste inte det inte finnas en specifik användning av den och en egen agenda också hos museet och hos arkivet. De har trots allt som institutioner och inte minst också i projektet och med skolan som deltagare en koppling såväl till staten, som till något som skulle kunna anses vara en etablerad bild av historien. Inte minst gäller detta Forum för levande historia och skolan som har direkt statliga direktiv och där det finns en tydlig koppling till någon sorts policy kring vad som ska lyftas fram av historien. Något som också kan relateras till läroplaner och så vidare även där fastställs det i någon mån en historia som ska läras och ett urval görs trots den utveckling som varit. Vilket också får sägas gälla museet och arkivet ett urval och en fastställning av någon form av faktum som man kommer överens om går inte att komma runt. Annars blir det ju ogörligt att bedriva verksamhet av detta slag. Slutsatsen får väl bli att det gäller att i likhet med vad man gör i det här projektet arbeta med att lyfta fram just den aspekten och bygga upp en historisk medvetenhet. Det är ju också uppenbart att det finns en stark medvetenhet hos pedagogerna kring detta och att det är något man är medvetna om. Inte minst gäller ju arkivet där man yttrade att en av grundförutsättningarna är att det i verksamheten görs urval av vad man ska spara, genom bland annat gallringar.

Ahonen tar upp detta kring vilken plats moralisk reflektion och värdering ska ha i historia. Hon hävdar att det inte finns någon konsensus hos historiker kring att helt förneka etiska och moraliska reflektioner i undervisningen i historia. Det som är förkastligt och fel är att argumentera för eller mot historiska personer i en undervisningssituation. Det går enligt henne att finna en lösning på detta och att man kan komma runt problematiken. Den ligger i att fråga sig vad ett beslut eller en gärning betydde för olika människor under den aktuella perioden och låta eleverna arbeta utifrån detta. Detta sker genom att låta eleverna ta del av olika delvis motstridiga informationskällor som tas upp till diskussion kring dess motiv, följer etc. Utan att för den skull projicera sina och sin tids värderingar på det så långt det är möjligt. (Ahonen 1997 s 132-134) Detta genom att alternativa utvecklingslinjer måste beaktas och tas med och att man måste undvika att se det genom det facit man idag sitter med. (Karlsson 1997 s. 28, 35)

Detta ser jag som något som i allra högsta grad går att applicera på arbetet i projektet och som kommunicerar med resonemanget ovan. Att detta är något man vill göra hos både arkivet och museet är uppenbart men frågan man kan ställa sig är om man helt lyckas? Det är ambitiöst och mycket svårt och även om det är svårt att utläsa igenom denna undersökning då projektet inte är avslutat. Men man kan ställa sig skeptisk till det då det inte är en enkel uppgift. Det är dock inte det samma som att man kan urskilja dessa ambitioner i projektet de kan naturligtvis finnas där ändå, även om de inte uppnås fullt ut.

Max Liljefors kritiserar också det starka fokuset på identitet ur ett museiperspektiv i sin artikel i *Historien är nu*. Där han hävdar att det är som att det skulle vara som om det finns en av historien given identitet som kan avtäckas genom historiestudierna. Och att dessa studier därmed skulle lova svar på de eviga existentiella frågorna. Han betonar också att det som utelämnas och att något utelämnas alltid spelar minst lika stor roll och definierar historien precis lika mycket. (Liljefors 2004 s 93-94) Det senare har han naturligtvis rätt i det som utelämnas bidrar också till att berätta historien och det tycker jag att jag redan lyft fram. Urvalet har betydelse, urvalet är svårt och urvalet påverkar, det är man mycket medveten om i projektet. Samtidigt så om man studerar det som tidigare sagts om historiemedvetande så finns det ingen förutbestämd identitet att avtäcka. Den blir utvecklingsbar och föränderlig, den med då historiemedvetandet just genom förhållandet då, nu, sedan är det.

Platsen

Platsen eller platser spelar uppenbarligen en mycket central roll i projektet ”På denna plats” då det är en av de absoluta grundidéerna i det. Även om det egentligen mest syns i det praktiska arbetet och tillvägagångssättet hos museet. Där det får ett konkret praktiskt uttryck igenom att efterforskningar såväl som redovisningar är relaterade till specifika platser i Malmö. På arkivet är det mer diffust, där handlar det mer om att det finns en tydligt koppling mellan de aktuella dokumenten och Malmö som plats och stad.

Centralt och intressant i är dock som tidigare nämnts ”att se det stora genom det lilla” eller det större sammanhanget genom det lokala. Zander talar om tre olika identiteter knutna just till geografi, nationell, regional och etnisk. Den regionala kan sägas användas i det här projektet. Man skulle kunna säga att man här ofta sätter det regionala i centrum men att man vill hitta sätt att låta det regionala spegla det som hänt på den större nivån som i det här fallet är nationell såväl som kanske ännu mer internationell. Man talar till elevernas regionala identitet för att finna ett engagemang för och göra det stora övergripande historiska skeendet som här är andra världskriget mer greppbart. Tanken är att det ska väcka identifikation på annat sätt genom att som i museets fall använda platser som för eleverna förmodligen är välkända, vardagliga och som de har en relation till. Förhoppningen är att det ska ge någon sorts nya upplevelse: att det här hände här där de varit så många gånger och det kan kopplas till det där som de hört om så mycket? Det är kanske också en del av det som utgör det jag tidigare kallade ”magin” det är här det händer, det är här magin kommer in... Hos arkivet kan kanske samma sak sägas om att man har lokala polisprotokoll som berättar om människor som kommit till Malmö. Zander skriver också att en fungerande identitet måste innehålla både regionala såväl som nationella och internationella perspektiv. (Zander 1997 s 112)

Men detta behöver inte bara vara det som är kopplat specifikt till olika mer eller mindre geografiska identiteter. Kristian Gerner har skrivit en artikel *Historien på plats* där han specifikt lyfter fram platsens betydelse och roll i ett historiedidaktiskt perspektiv. Där utgör platsen en kompletterande faktor till tiden och kronologin och han använder sig av den tyske historikern Karl Schlögels begrepp ”minnesplatser”. Samt hänvisar till en annan tysk historiker Ulrich Schlie i det att platsen som minnesbärare rent av kan sätta kronologin ur spel. Den kan helt ge en upplevelse av tidlöshet, att då och nu blir ett. Minnesplats innebär för att utveckla hans resonemang lite ytterligare att på en plats finns spår ur historien, spår som är samtida samtidigt som de också är en del av historien och det är dessa som utgör och väcker länken. (Gerner 2004 s 165)

Definitionen av vad som utgör minnesplatser är ganska vid. Det kan röra sig om konkreta platser av den sort som man först tänker på när man hör ordet som kulturlandskap med byggnader eller monument, lika dem som jag tänker mig används hos museet. Men det kan också vara vad han kallar ”topografiska rum” vilket inte är vad man tänker på som platser i första hand. Det kan enligt Gerners exempel vara till exempel frimärken eller turistbroschyrer. En definition där alltså arkivets dokument mycket väl skulle kunna passa in och i den meningen så skulle de alltså också kunna arbeta med platsen och inte bara museet som det annars verkar vid första anblicken. Och den franske historikern Pierre Nora lyfter fram just att alla materiella kulturella spår ur det förflutna kan vara minnesplatser inklusive dokument som t.ex. franska revolutionens förklaring om de mänskliga rättigheterna. (Gerner 2004 s165-166)

Minnesplatser refererar enligt Gerner inte bara till platser i relation till historiska händelser och processer utan också till myter och legender. (Gerner 2004 s167) Vilket för oss vidare in på det jag tidigare kallat ”det magiska” som ofta finns med i just myter och legendbilder kopplade till historien. ”Det magiska” är uppenbart också en stor ingrediens i platsens förmåga att just överbrygga tid och rum, då och nu och det

är i det som det där ”magiska” händer. I detta perspektiv är det alltså inte konstigt att denna aspekt kommer fram i projektet med dess tydliga koppling till just platsen. Men sedan är ju frågan vad som genererar vad? Platsen som genererar att det magiska kommer upp eller att man söker få fram den magiska upplevelsen som platsen ger genom att ta fram platser? Förmodligen ger de varandra och är intimt sammanlänkade.

Sen är ju kanske exemplen i projektet inte direkt minnesplatser i exakt den mening som Gerner lyfter fram de ligger inte uppenbart i allmänhetens direkta medvetande, vilket möjligen kan vara en problematisk faktor. Här handlar det snarare om att hitta och lyfta fram platser som har koppling till historiska skeenden som finns i det allmänna medvetandet. Hos museet där uppgifterna ju faktiskt är formulerade utifrån att man från ett tema, en historisk person eller rörelse ska hitta en plats som kan kopplas till dem. Då handlar det snarare om att leta upp minnesplatser som kanske varit bortglömda eller som man inte varit medveten om. För att väcka nytt intresse, ny entusiasm och medvetenhet.

Två andra exempel

Beredskapsmuseet

Beredskapsmuseet är ett privatägt museum som ligger strax norr om Helsingborg med fokus på militärhistoria och andra världskriget och beredskapstiden men även i viss mån kalla kriget. Museet är uppbyggt i och kring en försvarsanläggning från 1940 i det så kallade batteri Helsingborg en del av Per Albin linjen. Bland annat visar man upp en av fyra bevarade bunkrar med luftvärnskanon, man har vapenhistoriska utställningar och en förlägningsbarack för svenska soldater från 1940-talet. Utöver tillfälliga utställningar finns ytterligare tre permanenta utställningar med teman "Krigets kvinnor", "Livet hemma" och "Radioberedskap". (www.beredskapsmuseet.com/index.html, 110415, 13:36).

Museet finansieras huvudsakligen genom besöksintäkter men får också intäkter genom bidrag från organisationer bl.a. Svenskt Militärhistoriskt arv, men även statliga bidrag. Den museala delen drivs som en stiftelse och den ekonomiska i form av ett aktiebolag. Man anser det viktigt att aldrig bli helt beroende av bidrag för sin finansiering utan kan ha ett oberoende, likaså har man valt driftformen för inte blanda ihop den museala verksamheten med den ekonomiska. Man får också stöd från Helsingborg stad vilket man använder till just verksamhet gentemot stadens skolor från årskurs nio, vilka på så sätt kan erbjudas visningar med mera. (<http://www.beredskapsmuseet.com/ommuseet.html>, 110415, 13:47).

Pedagogisk verksamhet

Man har alltså ett samarbete med Helsingborgs stad och skolorna i staden när det gäller pedagogisk verksamhet. Man erbjuder skolklasser från årskurs nio och uppåt att komma till museet och besöken bekostas alltså genom bidrag från staden och skolorna behöver inte betala något själva. Enligt uppgift från ansvarig för verksamheten nappar också många på erbjudandet och man har många sådana besök idag och de blir också fler och fler. Hon säger också att ryktet tenderar att sprida sig självmant mellan skolorna och att man inte längre behöver trycka på aktivt och bjuda dit utan att skolorna i allt högre grad själva "hittar dit". Dock har hon inga konkreta siffror att tillgå.

Den pedagogiska verksamheten som sådan har tämligen annorlunda utformning jämfört med den som beskrivs i exemplet från Malmö museer. Ryggraden är klasserna som kommer dit för en visning av ganska "klassiskt" slag där en ansvarig från museet helt enkelt visar runt eleverna på området i samlingarna och utställningarna. Dock kan

den exakta utformningen av visningen se olika ut från gång till gång t.ex. När det gäller vad visar och fokuserar på. I allmänhet rör den sig dock runt de tre röda trådar som man byggt upp museet kring och en historia som börjar 9/4 1940 och slutar efter kalla kriget. Där efter låter man eleverna själva gå runt på museet och titta och för detta erbjuder man också ett frågematerial som lärarna kan använda sig av. Om lärarna väljer att göra detta är tanken då att eleverna ska kunna ta dessa frågor med sig när det går runt själva på museet och reflektera kring dem och att läraren sedan ska kunna återkoppla till dem. (Intervju C 110209)

I övrigt visar Beredskapsmuseet också både likheter och skillnader med det andra tidigare museiexemplet och även i viss mån arkivexemplet. Man anser även här att det är viktigt att ta hänsyn till skolornas behov och önskningsar, att det ska kännas relevant och användbart för skolorna och eleverna. Men här handlar också hänsynstagandet till skolorna mer om att ta hänsyn till att elever och skolor kan ha speciella behov. Informanten som är den ansvariga för museets pedagogiska verksamhet, lyfter fram att de t.ex. också tar emot särkolor och ungdomsvårdskolor och att det då är viktigt för dem att kunna anpassa besöket och verksamheten så det funkar och blir relevant och bra även för dem. Här påpekar hon också att man på museet har arbetat fram ett system för att komplettera de vanliga informationsskyltarna och texterna med andra "blå skyltar" där texten presenteras enklare och mer kortfattat på ca tre rader. "för dem som har svårt att ta till sig långa texter, även 'lata' vuxna och barn osv." (Intervju C, 110209)

Att skolan är en viktig styrande faktor för hur arbetet läggs upp märks också i det att man motiverar den åldersgrupp med att man fokuserar på årskurs nio och uppåt eftersom det är då man enligt kursplanerna läser om detta i skolan och att eleverna då är bäst förberedda och får ut mer av det. Men även att de vid denna ålder är mer på ett utvecklingsmässigt plan mer mogna för att kunna ta till sig det nämns. Och i likhet med tidigare exempel så lyfter man också fram att det är viktigt att eleverna har förkunskaper när de kommer till museet, man utgör alltså ett komplement till skolan där man tillför något utöver det som skolan ger. "Det handlar egentligen om baskunskaper, det grundläggande, mest allmänbildning. Annars blir det fel, om man ska börja förklara allt." "Det är den här 'basic' kunskapen som gör att man kan sätta in det hela i ett sammanhang och ta till sig det vi har att erbjuda" (Intervju C 110209). Men tillskillnad från i Malmö så upplever man att detta med förkunskaper kan vara ett problem och att eleverna inte alltid har det. "Vi har t.ex. haft elever som kommit hit och frågar vem Hitler var. Det fungerar inte. Elever idag är på så olika nivå kunskapsmässigt och man kan inte anta att de vet för mycket" (Intervju C 110209) Vilket möjligen kan kopplas till att man i det här fallet hänvisar till en bredare grupp av elever från många olika skolor med väldigt olika förutsättningar. I Malmö fallet hade vi bara ett exempel på elevgrupp en elevgrupp som kan sägas vara väldigt intresserad och kvalificerad.

Man är också mycket mindre vetenskaplig i sättet man bedriver den pedagogiska verksamheten. Man har inte alls det där momentet av att lära eleverna att arbeta källkritiskt, med att göra egna avgränsningar och undersökningar. Vilket naturligtvis är på grund av att man arbetar med eleverna under en mycket kortare tid och inte i

längre projekt som i det exempel jag lyft fram i Malmöfallet. Och viktigt är nog att påpeka att projektet inte är det enda exemplet från Malmö utan de arbetar förmodligen mer kortsiktigt också.

En likhet och parallell man också skulle kunna dra och som är ganska självklar är att man även här sätter de praktiska materiella förutsättningar i centrum för hur man lägger upp verksamheten. Men eftersom man fokuserar på visningar så är det i än högre grad föremålen och samlingarna som sätts i centrum för vad man kan göra. Även om det inte innebär att man ignorerar de större perspektiven så bygger den pedagogiska verksamheten helt på vad man har i samlingarna. ”Så utgår vi ju från våra samlingar men det är viktigt att få in dem i ett sammanhang. En kanon som står där är ju i sig helt ointressant om man inte vet varför den står där” (Intervju C 110209)

Det finns en ganska radikal skillnad mellan Beredskapsmuseet och Malmö museum, där den förra nästan kan sägas kritisera lite av det som den senare och många andra museers pedagogik. Och det är det att man dels fokuserar på mer traditionella visningar men också att man vill att eleverna ska få gå runt själva och titta. ”Många museer idag är väldigt ’på det’ och man tillåter eller uppmuntrar inte att besökarna går runt och tittar och upplever själva.” ”Många pedagoger på museer är så pedagogiska att de förstör för sig själva, det blir inte bra. Det blir att man blir så pedagogisk att det nästan kommer i vägen för det som egentligen var intressant” (Intervju C 110209)

Men en sak har de också som nästan mer är en likhet med museet och det är att man har ett behov av kanske inte så som arkivet att marknadsföra sig själv, men att marknadsföra sig som institution. Hur är ett museum? Hur beteer man sig på ett museum etc.” Guidningarna är så att säga ganska klassiska guidningar. Som i sig också ofta också inledningsvis blir en lektion i museikultur. Att de ska stänga av mobiltelefonerna, inte springa runt osv.”

”Sen hoppas vi att de ska få med sig ett intresse för historia och museer och att det inte är något ”dammigt”. (Intervju C 110209)

Historieuttryck hos Beredskapsmuseet

Att se det stora genom det lokala och lilla är något som är mycket centralt även hos Beredskapsmuseet. Trots att man arbetar på ett ganska radikalt annorlunda sätt. Detta är också kopplat till det man faktiskt har i sina samlingar och den inriktning museet i sig har.

”Allting vi har är ju egentligen kopplat till Batteri Helsingborg och Sveriges situation, mycket är kopplat till den här platsen också gör vi det konkret och kan via det sätta in det på sin plats i det stora sammanhanget. Men det utgår från Sverige och det lokala vi har här. Vi försöker ju inte berätta en hel, övergripande historia om andra världskriget som sådant.” (Intervju C 110209)

Platsen har alltså även här en stor betydelse i kombination med samlingarna på ett sätt som å ena sidan är likt det i ”På denna plats” men samtidigt något annorlunda. Även här spelar platsen en ”magisk” roll i form av att platsen som idag är museum också är platsen där det en gång hände. Där en liten del av det stora historiska skedet utspelade sig. Och det blir väldigt tydligt just här i en mycket liten knappt märkbar by utanför Helsingborg som under några få år kom att blomma upp och få lite del i händelsernas

centrum i och med att en försvarsanläggning kom att ligga där. Sen föll den i sömn igen för så småningom bli museum. Kontrasterna mellan platsen, och det stora och det lilla lokala, regionalt, nationellt och internationellt blir väldigt tydlig här och utnyttjas också. Man tycks även här hoppas att man genom att tala till en lokal eller regional identitet ska kunna vinna större förståelse och större intresse även för de större sammanhangen. Och likaså att man kan ge något ytterligare som inte sker i klassrummet i form av just den ”magiska” aspekten.

Men hur ser Beredskapsmuseets verksamhet då ut i förhållande till historiedidaktikens och bland andra Jensens tankar om historiemedvetande och historiskt medvetande? Här är det inte lika uppenbara likheter med ”På denna plats” och mycket av de skillnader som genereras av att man arbetar ganska så annorlunda finns nog trots allt här. Man vill liksom i Malmöexemplet väcka intresse, engagemang och ge nya kunskaper till eleverna. Man vill få dem att se ur en ny vinkel och i ett delvis nytt sammanhang enligt resonemanget ovan om lokalt kontra det större. Men man har delvis en annan syn på hur man ska göra det. Man vill ge eleverna mer frihet och släpper dem mer fria efter rundvandringen och vill som jag tidigare tagit upp inte bli ”för pedagogiska” vad detta nu kan innebära? Man vill att eleverna ska få gå runt själva och titta och reflektera ”sen får de också gå runt själva och titta på allt det andra vi har och reflektera kring det och kan om de vill komma tillbaka med det till oss sen” (Intervju C 110209) På flera sätt kan jag nog tycka att man här kan spår betydligt mer av en mer traditionell syn på historia men egentligen är det utifrån vad jag vet så här långt svårt att säga. Formuleringar som ”sen vill vi naturligtvis för historien vidare”. skulle kunna tyda på det. (Intervju C 110209) Den historia och historieundervisning som kritiserats inom historiedidaktiken är den som fokusera strikt på historien som en ”dåtid”, som presenterar den som en rad händelser utan att sätta in dem i sitt sammanhang. En historia som dessutom ses som objektiv där man kan fastställa att ”så var det” genom källor och där den tycks leda framåt där det förfaller vara självklart att utgången skall bli det den blev av en händelse. (Karlsson 1997s 23-25, Jensen s) Men bara för att man till största delen väljer att arbeta med visningar, ett mer traditionellt museipedagogiskt grepp behöver ju inte det innebära att man inte kan göra detta. Det bror på vad som sägs i dessa visningar och hur det sägs, läggs fram osv. Något som är i stort sett omöjligt att få fram utan att på plats studera en sådan visning.

Men klart är att man har ambitioner av att inte vilja lägga något färdigt i knäet på eleverna och man gärna tar upp diskussioner: ”Vi ger inga politiska pekpinnar eller så, lägger värderingar på det... Snarare är det så att vi ger hjälp till självhjälp kring just att man ska reflektera själv kring det och uppleva det själv” (Intervju C 110209) Exemplet lyfts också fram även här precis som i Malmö på att man på elevernas initiativ tar upp diskussioner kring rasism idag och frågor kring om det kan hända igen och om man hittar ”syndabockar” även idag. Så visst tror jag att även om man inte kanske är bekant med begreppen har ambitioner av att vilja bygga upp en medvetenhet kring elevernas egen plats i historien och om sambandet mellan då, nu och sedan och historiens oundvikliga föränderlighet. Men det hela är något som är mycket svårt och jag tror att man i mindre grad än i ”På denna plats” når fram till att göra det. Jag tror att det blir svårare att väva in det i den typ av arbetssätt man har här och med den frihet man ger eleverna. Här saknar vi ju det forskningsmässiga inslaget

och man jobbar inte koncentrerat med eleverna över tid som i projektet i Malm ö. Detta visar på hur svårt det kanske är att för både musei- och arkivpedagogiska verksamheter få in dessa aspekter under den korta tid som man vanligen samarbetar med en klass eller grupp. Däremot kan man från Beredskapsmuseet säkert om vidare fördjupande aspekter ta upp i anslutning till det i skolan bidra till att detta i högre grad görs än annars utan museibesöket.

Arkivcentrum syd och Skånes arkivförbund

Skånes arkivförbund grundades 1993 och är ett enskilt, regionalt arkiv som består av till stor del förenings- och folkrörelse arkiv men även privat personer och andra organisationer. Men man har även viss egen forskning, till exempel även en stor samling av insamlade levnadsberättelser och intervjuer med anknytning till olika delar av det svenska samhället under 1900 och 2000-talet. Men man bedriver även utbildning i och ger råd i arkivfrågor och arbetar med att levandegöra lokalhistoria genom utställningar och publikationer. Man har idag sina lokaler på arkivcentrum syd i Lund i anslutning till bland annat Landsarkivet (än så länge delvis) och Lunds kommunarkiv och universitetsarkivet. (www.skanearkiv.org, 110418, 13:07, Slutrapport s 5-6) Man var först i Sverige med att tillsätta en tjänst som arkivpedagog 1997. Under de följande åren utvecklade man en pedagogisk verksamhet som till stor del vände sig till skolor men även till bland annat äldre. Under åren 2006-2008 innehade man ett Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik på initiativ av regeringen med målet att stärka det arkivpedagogiska arbetet och inspirera andra arkiv till att satsa på sådant arbete samt att även i en vidare mening sprida erfarenheter och medvetenhet om det. (www.skanearkiv.org 110418 13:18, Slutrapport s 5) Verksamheten för skolor vände sig till flera åldrar från lågstadiet till gymnasiet och även komvux. Men även andra beroende på lärares önskemål. Det kan innebära studiebesök på arkivet där man först vandrar runt i lokalerna för att sedan arbeta med handlingarna. Men det kan också innebära att besöker skolan med så kallade arkivväskor med arkivmaterial som man då arbetar med i klassrummen. Man har bedrivit arbete kring ett flertal teman bland annat andra världskriget, emigrationen, skolan förr m.m. Men man har också gjort mycket i samarbete med de andra omgivande arkiven som till exempel i det här fallet landsarkivet. (skanearkiv.se/skolindex.htm 110418 13:58)

Vid tiden för denna uppsats så hade denna pedagog efter många år nyligen slutat sin tjänst vid Skånesarkivförbund och det fanns inte någon ny än nu. Det material som arbetats fram fanns för tillfället i en annan del av arkivcentrum där en arkivarie hade ansvar för det och tog emot de skolklasser som kommer tills vidare. Därför är det svårt att ge ett helhetsgrepp eller garantera bilden av hur detta arbete ser ut just nu. Jag har tittat på en del av det material som finns vilket är just det som rör andra världskriget.

Materialet på Arkivcentrum syd

Det material jag har tittat på är det kring andra världskriget som har tagits fram gemensamt av Skånes arkivförbund och Landsarkivet. Det är främst tänkt att kunna användas för längre projekt men även kortare av typen studiebesök går bra och

förekommer. Materialet vänder sig i första hand till elever på gymnasiet och består av kopior som anpassats för att vara så snarlika originalen som möjligt även om de inte är exakta kopior, och finns uppsorterat i ett antal mappar eller arkivlådor. En eller flera av dessa mappar hör sedan till ett ämne eller tema som eleverna kan välja att arbeta med. Nedan har jag försökt ge en kortfattad beskrivning av mapparna och materialet, där jag så långt det är möjligt gått efter det man på arkivet själv skrivit på mapparna och vad som står i materialet:

- **Polisförhör med ankommande flyktingar-**

- **Polisförhör flyktingar 1945 i Malmö**

De båda handlingarna med polisförhör består av maskin skrivna PM från förhören där man fyllt i färdiga mallar, ibland förekommer foton. Materialet från Malmö är samma som använts i "På denna plats" men där har man arbetat med originalen

- **Handlingar rörande flyktingmottagande**

- **Flykting mottagande**

Två mappar med till största delen identiskt material, men där den ena tycks fokusera på de vita bussarna. Handlingarna är av mycket olika art men allt kommer från Civilförsvarssektionen i Malmöhus arkiv. D är t.ex. tidningsurklipp, menyer och instruktioner för hur flyktingar ska vårdas och tas om hand, myndighetskorrespondens, olika former av formulär och listor över koncentrationslägerfångar som tagits emot m.m.

- **Flyktingar över Sundet**

- **2 mappar med Handlingar rörande danska flyktingar 1943**

Den första mappen innehåller akter från polisen över danskar som flytt på grund av judeförjöljelse där uppgifter anges om flyktingarna. De andra 2 mapparna innehåller dels ett material med intervjuer som gjorts av Sjöhistoriska museet i Stockholm med tidigare flyktingar och dels en samling material liknande den ovan från ett flyktingläger i Lund. Där finns bla. foton, tidningsurklipp, myndighetskorrespondens, korrespondens med Mosaiska församlingen i Malmö och förteckningar över flyktingarna.

- **Baltutlämningen**

Handlingar av olika art från Länsarkivet i Kristiansstad hemliga arkiv som alla berör Baltutlämningen. Bland annat brev till länsstyrelsen, instruktioner för polisen, rapporter, meddelanden till de internerade om avtransport, matsedlar och tidningsurklipp.

- **Radioprogram**

En berättelse på flera sidor från ett radioprogram som gjorts som en insamling för finska krigsbarn, från Rädda Barnen i Lunds arkiv.

- **Insamlingen Orostid-Ofredsår**

Insända berättelser från skånska privatpersoner som de skrivit om sina liv och minnen från andra världskriget.

Materialet är alltså ganska spretigt och brett och ofta har man alltså blandat flera olika sorters handlingar i en och samma mapp. Vilket är ett medvetet pedagogiskt drag för att visa på hur osorterat arkivmaterial kan se ut och hur det är arbeta med. Men också att man vill visa på att arkivmaterial är obearbetade källor och att böcker och liknande ofta är baserat på just arkivmaterial. Likaså är det en tanke bakom att man har samarbetat och blandat material från Skånes arkivförbund med material från

Landsarkivet för att få exempel från flera olika nivåer och håll i samhället. Alltså myndigheter, såväl som frivillig-organisationer och privatpersoner.

Hur arbetet går till

Arbetet går konkret till så att eleverna som arbetar antingen i grupp eller ensamma vilket beror på omständigheterna vid det aktuella besöket. De väljer ett ämne till vilket en eller flera mappar med arkivmaterial hör. Kring detta material skriver de sedan en rapport och ofta förekommer det också att man gör en utställning och/eller en tidning kring materialet. (Landsarkivet)

Arbets sättet i sig är alltså mycket likt det man har på Malmö stadsarkiv i ”På denna plats” inte bara det att elevernas rapportskrivande utgör en ryggrad för arbetet utan också att man låter eleverna arbeta på en ganska hög nivå när det gäller arkiv. Även om det är frågan om det som av arkivpedagogen i ”På denna plats” kallas mer traditionellt pedagogiskt upplägg dvs. att man presenterar vad som finns i arkivet för eleverna så ställer man ganska höga krav på eleverna när det gäller materialet. Även om det inte handlar om att eleverna får söka helt själva i arkivet så gör det spretiga sorterade materialet att det krävs en hel del av eleverna när det gäller ett vetenskapligt och forskningsmässigt tillvägagångssätt. Eleverna måste själv dra slutsatser och bearbeta det. Forskningen står alltså även här starkt i centrum precis som den gjorde i Malmö och man kan åtminstone anta att det med ett så pass liknande arbetssätt också här blir viktigt med saker som källkritik och avgränsningar. Likaså är relationen till skolan viktig även om det här inte finns så mycket att gå på när det gäller hur man resonerar kring skolan. Men en av anledningarna till man väljer att ha ett stort material kring och arbeta med just andra världskriget uppges vara just att man i skolan tar upp det och att det tar stor plats i läroplanerna. Det är lätt att få att passa in i undervisningen och göra relevant. Likaså kan skolans betydelse skyntas i det att man beskriver sig som mycket öppna för att anpassa sig till skolan och lärarna. Vilket framkommer både på arkivförbundets hemsida och hos landsarkivet. Man är öppen för att anpassa hur man arbetar både när det gäller gruppstorlek och huruvida det ska ske i ett större projekt eller vid ett enstaka tillfälle. Även kommer det också fram att eleverna för förutsätts ha förkunskaper om andra världskriget i det att man tagit upp det i skolan innan, man har alltså även här en syn på sig själva som ett komplement till skolan. Så till vida får man sägas gå i takt med arkivet i Malmöexemplet. (www.skanearkiv.org 110418 16:28, landsarkivet)

Intressant kan det också sägas vara att man här när det gäller de praktiska förutsättningar har tänkt ett steg längre och vidgar sina möjligheter genom att samarbeta som två arkiv och därmed få en större blandning av material. På så sätt låter man sig inte begränsas av de praktiska förutsättningar i lika hög grad som i det andra exemplet samtidigt som det också kan kritiseras som att det blir mindre av realistiskt arkivarbete och att man stör den ursprungliga ordningen. Vilket får sägas ligga en dimension utöver den ofta förekommande kritiken mot att arbeta med kopior. Vilken man hos landsarkivet mycket relevant påpekar att många arkivbesökare arbetar med kopior även i andra fall. T.ex. släktforskare som använder mikrokort. Samtidigt som det är svårt att få det helt realistiskt vilket arkivpedagogen i Malmö påpekade och detta möjligen kan skriva under på. Generellt så får man alltså säga att man här tycks ha tänkt till en hel del kring urvalet och även gjort försök att lösa de obalanser som

man på Malmö stadsarkiv påpekade fanns i materialet. Genom just att blanda material från två olika arkiv, något som annars i alldeles realistisk forskningssituation naturligtvis får sägas ligga hos forskarna själva. Urvalet är också på många sätt det samma det handlar om flyktingar, för att dessa tydligen har satt avtryck i arkiven men här syns också att det finns mycket material kring dem som inte är på samma sätt direkt kopplat till dem som personer. Inte heller är det kanske då så att fokuset på flyktingar i Malmöexemplet bara beror på FLH.

En annan likhet med arkivet i ”På denna plats” är också det att det finns en vilja att även föra ut arkivet som sådant. Att vilja medvetandegöra om att arkiv finns och att man är viktiga och att det är intressanta. Vilket ligger nära det som också är att man vill presentera materialet så ”arkivrealistiskt som möjligt”. Men det är också en uttalad avsikt. Svårigheterna som lyfts fram är också på många sätt de samma i dem ligger dels i att eleverna kan ha svårt att tillägna sig materialet. Men också att just det som krävs utifrån hur materialet ser ut ovan, att få eleverna att se sambanden själva och dra slutsatser. (Landsarkivet)

”Magin” finns där också kan dels nämnas den som viktig som en grundläggande del i att det här kan ge något utöver det som ges i klassrummet. Ett annat engagemang skapas när man får de här dokumenten i sin hand. Dels att man har bemödat sig att det ska vara likt originalen för den där känslan ska finnas där ändå, den där autenticiteten som skapar det magiska.

Historieuttryck

Här är det på grund av avsaknaden av de mer djuplodande perspektiv som kommer fram i intervjuer svarare att dra klara slutsatser men en del går ändå att säga om det. En parallell som kan dras är ju att man även här sysslar med den lokala historien. Av naturliga skäl visserligen då det är lokalt betonade arkiv. Men likväl så kan urvalet sägas vara sådant att man valt ut handlingar som handlar om saker som skedde i närområdet under kriget men det är samtidigt så att det är handlingar som också har kopplingar till större händelseskeenden. Till exempel har vi ju teman som Baltutlämningen och ”de vita bussarna” där det blir väldigt tydligt, när det gäller andra teman är det kanske inte lika uppenbart men finns där likväl förmodligen. Även här har vi alltså förhållandet mellan det lokala och det större sammanhanget som något viktigt. Och man kan kanske då också anta att det är av samma anledning som i Malmö man gjort så? Det vill säga att det skulle vara lättare för eleverna att relatera och att det genom att framkälla aha-upplevelser ger ett fördjupat intresse och engagemang, kanske också rent av en djupare förståelse? Även om det här inte nämns rakt ut. Där med kan väl platsen i sig inte sägas ha någon större betydelse i det här fallet. Även om arkivhandlingar rent teoretiskt kan vara minnesplaster så är det knappast så att handlingarna här uppfyller kriterierna. Det handlar helt enkelt inte om tillräckligt välkända handlingar som vi har något gemensamt kring. Även om det kanske i viss mån skulle kunna bli så i det att de genom arbetet lyfts fram.

I de kortfattade svar och kommentarer som jag trots allt fått från arkivet läggs fokus nästan enbart på det som jag kallar det vetenskapliga arbetssättet. Detektivarbete,

riktig forskning, dra slutsatser själv av materialet utan att de finns där omedelbart är det som främst nämns som styrkor och mål. Utöver detta nämns i och för sig också att autentiska dokument ger en speciell känsla och att det är oförfalskad historia vad det nu innebär, vilket mer handlar om de andra mer icke-konkreta kvalitéerna. Men det vetenskapliga betonas trots allt mycket mer än i Malmö.

Sammanfattat borde man nog ändå kunna säga att man till viss del säkert arbetar med att ge åtminstone historiskt medvetande i någon mån. Baserat på att man har ett djupt källkritiskt arbetssätt som är inriktat på att eleverna ska om inte annat lära sig att reflektera självständigt och kritiskt kring historien. Vilket ju kan sägas bidra till man får en förståelse för sin plats och roll i historien och att den utgör den process av ständig förändring. Vi har också fokuset på lokalt kontra stort och det moment av att därmed ta in identitetsaspekten i det historiedidaktiska perspektivet som det medför. Att man också lyfter fram saker som det ”magiska”, att de autentiska handlingarna ger något speciellt känslomässigt kan också sägas peka mot detta. Ambitionerna är här som i de båda Malmö exemplen höga och man vill mycket, sen är det som jag tidigare också påpekat svårt att säga om det är någon uttalad ambition och om man når hela vägen fram med det bara för att det finns tendenser och vilja att försöka syssla med det på arkivcentrum syd. Speciellt är det säkert i likhet med hos Beredskapsmuseet också svårt vid de tillfällen då man arbetar med grupperna under kortare tid.

Sammanfattning och avslutande diskussion - Kan man lära av varandra?

Generellt sett så finner jag att min undersökning visar på betydligt större likheter i hur man arbetar pedagogiskt på museer respektive arkiv i mina fall än vad jag kanske egentligen väntat mig. Visserligen ligger säkert en hel del likheter i projektet "På denna plats" i just det att man arbetar i samma projekt. Dock understryker trots allt de exemplen dem i hög grad. Sett i kontrast till de exemplen så är det dessutom så att de båda museerna uppvisar större skillnader i sin pedagogiska verksamhet än vad de båda arkiven gör. För båda är de praktiska förutsättningarna något som är viktigt och betingar hur arbetet läggs upp i grunden. Hos alla är det också så att skolan står i centrum för den pedagogiska verksamheten. Man tar emot skolklasser som läser om andra världskriget, alltså då främst årskurs nio och gymnasiet. Man är också mån om att skolan ska vilja komma och att verksamheten ska stämma överens med skolans behov. Man anser att man kan komplettera och bidra till skolans historieundervisning på flera sätt. Genom att illustrera den hoppas man att eleverna ska kunna relatera till den på ett annat sätt, på ett djupare mer personligt plan, vilket man då hoppas också ska leda till att intresset och engagemanget blir större. Alla tycks också vilja och känna ett behov av att eleverna ska intressera sig mer för och engagera sig mer i historia. Detta görs hos samtliga genom att man betonar de lokala historieavtrycken och genom att man har ambitionen att genom dessa spegla det stora skeendet. Historiens betydelse som identitetsbyggare och dess betydelse för identiteten i flera olika meningar är central här, det är genom detta som man når ut till eleverna på ett annat sätt.

När det gäller att ta upp och lära ut källkritik och ett vetenskapligt arbetsätt så finns det hos både arkiven och hos Malmö museer. Däremot saknas det i stort sett helt hos Beredskapsmuseet. Med detta menas att man låter eleverna arbeta tämligen fritt med källmaterialet med avsikten att de ska ta hänsyn till och lära sig källkritik, avgränsningar och research m.m. Vilket sen resulterar i att de får skriva en rapport eventuellt kombinerat med andra redovisningssätt. Man låter eleverna i detta ta stor hänsyn själva till hur de ska hantera materialet, även om det görs på olika sätt i de olika fallen. Man kan också se att det vetenskapliga och källkritiska blir något mer centralt och tydligt hos arkiven. Där står det i stort sett helt i centrum och man pratar mycket mer om det. Även om det finns med och är nog så tydligt på Malmö museer så finns det nästan inte alls på Beredskapsmuseet. Alltså tror jag att man från museernas sida skulle kunna lära sig av arkiven här. Arkiven tycks ha kommit längre och rent generellt ha ett tydligare arbete med detta. Dessutom tycks det ha en betydligt mer självklar plats i arkivpedagogiken än på museet.

En tredje likhet består också i att man från alla håll var medveten om att det urval man trots allt måste göra när det gäller vad eleverna ska arbeta med är svårt men av stor betydelse. Det kan till exempel handla om att göra ett visst urval av material, att plocka fram teman eller helt enkelt avgöra vad man ska fokusera på. Vad det än gällde var man medveten om att det innebar ett ställningstagande och en påverkan. Hos arkivet är man något mer uttalat medveten om skevheter i materialet som inte är direkt kopplade till det urval man gör som pedagoger utan som redan finns där. Frågan är om dessa skevheter bara finns i arkivhandlingarna? Eller om motsvarande kan finnas hos museet t.ex. i samlingarna? Några tankar av den här arten finns inte hos museet där man resonerar mer kring det urval man själv gör, inte det som i viss mån redan har gjorts. Jag tror att de kunde tjäna på att fundera lite mer på detta. Man kunde nog bli än mer relevant för skolorna på ett annat sätt om det gjordes.

Samtliga resonerade också kring en ”magisk” aspekt som var viktig för det pedagogiska arbetet och som utgjorde något unikt för arkivet och museet som institution. Detta magiska låg i att de handlingar man har på arkivet, de föremål och platser man har på museet bidrar med något, de får något att hända hos eleverna. Det har verkligen varit med där det hände, när det hände och det gör att de talar till dem också på ett känslomässigt plan bortom då och nu.

När det gäller den historia man förmedlar så kan man se att alla i olika grad vill bidra till att bygga ett historiskt medvetande och i viss mån kanske också ett historiemedvetande hos eleverna. Vilket naturligtvis också kan kopplas till det vetenskapliga arbetssättet och kanske rent av ses som en del av det. Man vill att de ska se sig som en av och en aktör med en plats i den stora process av ständiga förändringar som är historien, då, nu och framtiden. Man vill att de ska kunna se på detta kritiskt och se den betydelse det har för dem själva. Dels i form av hur det talar till deras identitet och bygger den och de faror den kan föra med sig. Här passar också det ”magiska” kring platsen, föremålen och handlingarna in som jag nämnde ovan. Men också att detta ska bidra till att historia helt enkelt blir roligare och intressantare för dem. Då det kan bidra till att de engagerar sig djupare både personligt och emotionellt. Man kan nog säga att denna ambition kan spåras hos samtliga studerade fall. Sedan kan det eventuellt diskuteras ytterligare om de klarar av att uppnå detta då det är en ganska hög ambitionsnivå. I projektet ”På denna plats” är det mycket centralt och starkt man kommer nära att även jobba med ett rent historiemedvetande och det historiska medvetandet är mycket väl utbyggt i deras arbete. Likaså kan man trots magert underlag ana det hos arkivcentrum. Och även om det förefaller otydligt finns det tendenser till det hos Beredskapsmuseet man kommer där kanske bara så långt som till att ta upp och försöka arbeta med historiskt medvetande. Men i det fallet är det svårt att belägga. Generellt är det nog också så att ingen av dem är speciellt medvetna om eller använder sig av dessa begrepp, det sker mer eller mindre omedvetet. En ökad medvetenhet om det hade kanske kunna gynna samtliga? Och här tror jag definitivt att man de olika institutionerna skulle kunna lära av varandra då de kommit olika långt i detta. Det gäller då inte bara de olika institutionerna dvs. arkiv gentemot museer utan också mellan olika museer och olika arkiv, vilket jag tror gäller generellt också. Sen kan kanske man nog också sammanfatta det så att det inte är något som är lätt att arbeta med och få med i sin helhet så finns ambitionen och viljan där generellt att göra det. Sen når man olika långt och till olika nivåer där.,

Men museet i Malmö har samtidigt med en aspekt som inte arkivet har i det att man arbetar med platsen rent fysiskt genom stadsvandringarna, där det också kommer in en muntlig aspekt. En muntlig aspekt som för övrigt är nästan helt central i pedagogiken hos Beredskapsmuseet som ju också är nästan helt uppbyggt kring en plats historiska betydelse. Men den saknas helt hos arkiven så vitt jag kan se. Museerna har en tradition där det visuella har en större betydelse och är viktigt på ett annat sätt än hos arkivet där det skrivna ordet oftast står i centrum. Frågan är om arkivet skulle kunna föra in mer av det rent visuella och muntliga i sitt sätt att arbeta? Att det inte är helt oviktigt är uppenbart då man anstränger sig hos arkivcentrum för att de kopior som används i det pedagogiska arbetet ska se genuint gamla ut. Exakt hur vet jag dock inte det kräver förmodligen ett omfattande arbete i sig att ta reda på. Detta kan också kopplas till det som jag har valt att kalla "det magiska" och som spelar en viktig roll i det pedagogiska arbetet hos samtliga parter. Det händer något när man kommer i kontakt med det som är en påtaglig del av historien. Och det är centralt just när det gäller att engagera eleverna och nå dem. Hos arkivet ligger det i handlingarna och detektivarbetet, hos museet i föremål och inte minst platserna. Jag tror att arkivet kunde vinna på att försöka hitta sätt bredda sin pedagogik även mot dessa museernas typiska drag utan att för den skull tappa sin egen art. Kan man kombinera handlingarna och det vetenskapliga med mer visuellt och kanske muntligt arbetssätt för att göra arkivpedagogiken ännu mer tilltalande?

Man vill också från båda håll marknadsföra sig själv eller nå ut och skapa ökad medvetenhet om att man är viktiga och intressanta. Men även här skiljer sig museerna från arkiven nedan. Rent pedagogiskt så har museerna en mer självklar inställning till detta, man har på något sätt hunnit ett steg längre. Man har en i grunden fastlagen övertygelse kring sin betydelse i detta och jobbar aktivt med att nå ut till skolorna genom att analysera hur man presenterar sig även i detaljer. Betoningen finns inte på samma sätt som hos arkiven på att lyfta fram att man finns och varför man har en roll att spela här. Vilket kanske kan böttna i att man hos museerna kommit ett steg längre i den pedagogiska utvecklingen. Samtidigt märks det att man hos arkivet också har ett tydligare stadgat samhällsansvar i det att man tycker det är viktigt att nå ut med att det finns offentliga arkiv, en offentlighetsprincip och att det är viktigt. Detta finns inte hos museerna, men det har väl också ett samhällsansvar om än inte lika stadgat i lag? Jag tror att de skulle kunna stärkas på flera sätt av att mer betona det.

Det är alltså uppenbart att det finns skillnader mellan museets och arkivets pedagogiska arbetssätt. Men dessa skillnader kan främst sägas ligga inom ramen för de likheter som redan nämnts. Det vill säga att de visar sig på olika sätt och är olika starka hos museet respektive arkivet. Hos arkivet är det vetenskapliga mycket starkare och källorna står i centrum i ganska så ensamt majestät. Man skulle kanske kunna uttrycka det såhär: att hos museerna är människorna mer i centrum och hos arkiven är källorna mer i centrum

Man kan säga att det delvis finns två olika traditioner där trots allt, under alla de likheter som finns på ytan. Museet har traditionellt haft en bredare målgrupp i allmänheten, vilket bidrar till att man har en annan självklarhet i tilltalet. Det är så att man inte finner någon större anledning att någon skulle ifrågasätta ens pedagogiska

roll, även om man kan bli bättre. Det gäller även gentemot skolor och utbildningsväsende där man nog har haft en etablerad relation under längre tid än arkivet. Men man har också i sin tradition ett annat tilltal och en vana av att arbeta på flera plan, visuellt såväl som på andra sätt i sitt berättande, för att ta ett exempel. Vilket gör att man når ut och presenterar sig och det man vill förmedla på flera olika sätt. Arkiven i sin tur har traditionellt haft en mycket mer specialiserad målgrupp av forskare och förvaltning och liknande. I den mån man vänt sig till skolor och utbildningsväsende har det nog oftare varit den högre utbildningen. Man har inte samma vana av att lyfta fram det man har i sina samlingar och presentera det visuellt eller i någon form av berättelse. Snarare har det varit helt upp till brukaren, vilket kanske inte alltid är fallet hos museet där man kanske mer möts på halva vägen. Samtidigt är alltså likheterna stora som den här undersökningen visar, man är kulturarvsbevarare, men man vill också nå ut med detta, man vill förmedla och ofta till samma grupper och man för liknande resonemang kring hur och varför. Man skulle kunna säga att man på många sätt vill samma saker men har olika sätt att nå dit. Jag tror att man kan lära av varandra i det som skiljer en åt men också att man i viss mån på grund av detta kompletterar varandra. Intresse finns för samarbete och att man samarbetar bra tycks projektet "På denna plats" visa på. Frågan är dock hur de ska se ut. I vilken grad ska man lära av varandra och är det bra att bli för lika?

I projektet "På denna plats" fungerar de parallellt med sina olika traditioner, intresse finns för att kunna smälta samman dem det är uttalat. Det märks på följande citat:

"Sen blir det ju sällan så att man samarbetar riktigt. I det här projektet jobbar vi ju var och en för sig med var sin grej och så blir det oftast. Man fogar ihop något man gjort var och en på sitt håll. Det ultimata hade ju varit om vi hade kunnat arbeta helt tillsammans. Men det finns ju svårigheter med det som det kräver tid och resurser att komma över. Men man lär sig ju av varandra i sådana här projekt det är en bra sak. Man borde kunna komma över svårigheter egentligen det ska inte komma ivägen för riktiga samarbeten" (Intervju B 110216)

"Jag tycker det är jättebra! Så borde vi alltid ha det! Nej, kanske inte alltid... Men det ger större fyllighet, vi kompletterar varandra med våra kompetenser. Dialogen är också viktig. Mer sånt!" (Intervju A 110222)

Intresset är i alla fall här stort och man ser stora fördelar med samarbete och en vilja att gå ytterligare ett steg tycks också finnas. Det borde med alla de likheter som finns, inte heller vara omöjligt att åstadkomma, tvärtom. Samtidigt så samarbetar inte de båda andra exemplen, Beredskapsmuseet och Arkivcentrum med något annat arkiv eller museum så vitt jag vet. Och därtill så kan man som jag gjort ovan hävda att de i de skillnader som finns kan ha saker att lära av varandra. Men det får kanske inte heller innebära att den unika identiteten hos var och en av institutionerna helt försvinner? Det är något som kan diskuteras. I citaten ovan märks också att man tycker att man kompletterar varandra och då är kanske skillnaderna på sitt sätt också av godo? Argument kan finnas för båda, slutsatsen kan kanske vara att samarbete och närmanden mellan musei- och arkivpedagogik är av godo och bör uppmuntras, det som kan diskuteras är formerna för det och hur det ska se ut?

Källförteckning:

Intervjuer:

- Intervju A med museipedagog på Malmö museer genomförd 2011-02-22
Intervju B med arkivpedagog på Malmö stadsarkiv genomförd 2011-02-16
Intervju C med ansvarig på Beredskapsmuseet genomförd 2011-02-09

Litteratur:

Ahonen, S. (1997). Historia som en kritisk process. I Karlegård, C & Karlsson, K-G, (red.), *Historiedidaktik*. Lund: Studentlitteratur

Arkiv för alla - Nu och i framtiden. SOU 2002:78

Arkivproposition 2004/05:124

Franz, Eckhart G. (1986). *Archives and education: a RAMP study with guidelines*. Paris: Unesco

Gerner, K. (2004). Historien på plats. I Karlsson, K-G & Zander U, (red.), *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur

Hooper-Greenhill, E. (1999). Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums. I Hooper-Greenhill, E. (red.) *The Educational Role of the Museum*. Abingdon, Oxon: Routledge

Hooper-Greenhill, Eileen (2007). *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*. Abingdon, Oxon: Routledge

Janzon, Bode (1983). Skolpedagogik vid franska arkiv några intryck från en resa i Bretagne. *Arkiv, samhälle och forskning*. 1983, s. 21-28

Jensen, B. E. (1997). Historiemedvetande- begreppsanalys, samhällsteori, didaktik. I Karlegård, C & Karlsson, K-G, (red.), *Historiedidaktik*. Lund: Studentlitteratur

Karlsson, K-G, (2004). Historiedidaktik: begrepp, teori och analys. I Karlsson, K-G & Zander U, (red.), *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur

Karlsson, K-G, (1997). Historiedidaktik och historievetskap – ett spänningsfyllt förhållande. I Karlegård, C & Karlsson, K-G, (red.), *Historiedidaktik*. Lund: Studentlitteratur

Kitching, Christopher John (1996). *Archives: the very essence of our heritage*. Chichester: Phillimore

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Liljefors, M. (2004). Förflutenhetens bilder. I Karlsson, K-G & Zander U, (red.), *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur

Ljung, B. (2009). *Museipedagogik och erfaran*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet

Merriam, S B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Sjöblom, P. (2010). *Museerna i utbildningssektorn. Reflektioner kring skolelevers lärande i kultur- och vetenskapshistorisk museimiljö - exemplet Nobelmuseet*. Stockholm: Nobelmuseet

Sjögren, E & Lundström, C. (2004). *Historia på riktigt! – arkivpedagogik i praktiken*. Lund: Skånes arkivförbund

Skånes arkivförbund. (2009?). *Slutrapport: Nationellt Uppdrag inom arkivpedagogik*. Lund: Skånes arkivförbund

Zander, U. (1997). Historia och identitetsbildning. I Karlegård, C & Karlsson, K-G, (red.), *Historiedidaktik*. Lund: Studentlitteratur

Annat:

Arkivpedagogiskt material hos Arkivcentrum Syd
Information från Arkivcentrum Syd
Information från Forum för levande historia
Case-beskrivningar från Malmö museer
SWOT-analys från Malmö museer
Lärohandledning från Beredskapsmuseet

www.beredskapsmuseet.com 2011-04-15

www.skanearkiv.org 2011-04-18

www.levandehistoria.se 2011-04-26

National archives, Storbritannien:

www.nationalarchives.gov.uk/education/ 2011-06-01

National Archives, USA:

www.archives.gov/education/research 2011-06-01

www.docsteach.org/activities 2011-06-01

Bilaga 1: Case-beskrivningar

På denna plats: er egen historia

Det fanns människor under andra världskriget som undkom förföljelse genom flykt, en del kom till Malmö.

Hur gick det till? Fick de någon hjälp?

Ni ska söka er familjs historia under andra världskriget och tiden efter. Vad kan ni hitta för spår som berättar om er farfars hjälpsats, om honom och dem som hjälpte?

Sök efter den individuella historien i det stora historiska sammanhanget!

Hitta och besök en plats i Malmö som kan knytas till er farfar och/eller till de flyktingar som kom till Malmö. Glöm inte att ta bilder. Den information ni samlar in ska granskas kritiskt.

Produktmålen med ert arbete är:

- en text som berättar om er farfars roll under andra världskriget.
- en muntlig berättelse som ska förmedlas till andra vid en stadsvandring.

Tänk på:

- att använda olika källor, jämföra och granska kritiskt
 - att göra grundlig research
 - att fundera på vilka avgränsningar ni måste välja för er text- allt är kanske inte relevant
 - att berätta så att ni fångar intresset hos dem som lyssnar – ni måste inte berätta kronologiskt
 - hur ni använder er av själva platsen för att levandegöra berättelsen
-

På denna plats: Östra kyrkogården

Vilka vilar i jorden?

Finns det gravar som kan kopplas till händelser under andra världskriget?

Besök kyrkogården och sök efter gravarna som kan berätta. Vilka historiska spår kan ni utläsa? Leta symboler. Glöm inte ta bilder. Den information ni samlar in ska granskas kritiskt

Produktmålen med ert arbete är:

- en text som berättar om platsen, de döda och om symbolerna.
- en muntlig berättelse som ska förmedlas till andra vid en stadsvandring.

Tänk på:

- att använda olika källor, jämföra och granska kritiskt
 - att göra grundlig research
 - att fundera på vilka avgränsningar ni måste välja för er text- allt är kanske inte relevant
 - att berätta så att ni fångar intresset hos dem som lyssnar – ni måste inte berätta kronologiskt
 - hur ni använder er av själva platsen för att levandegöra berättelsen
-

På denna plats: er egen historia

Det fanns människor under andra världskriget som undkom förföljelse genom flykt, en del kom till Malmö.

Hur gick det till? Fick de någon hjälp?

Ni ska söka er familjs historia under andra världskriget och tiden efter. Vad kan ni hitta för spår som berättar om er farfars hjälpsats, om honom och dem som hjälpte?

Sök efter den individuella historien i det stora historiska sammanhanget!

Hitta och besök en plats i Malmö som kan knytas till er farfar och/eller till de flyktingar som kom till Malmö. Glöm inte att ta bilder. Den information ni samlar in ska granskas kritiskt.

Produktmålen med ert arbete är:

- en text som berättar om er farfars roll under andra världskriget.
- en muntlig berättelse som ska förmedlas till andra vid en stadsvandring.

Tänk på:

- att använda olika källor, jämföra och granska kritiskt
 - att göra grundlig research
 - att fundera på vilka avgränsningar ni måste välja för er text- allt är kanske inte relevant
 - att berätta så att ni fångar intresset hos dem som lyssnar – ni måste inte berätta kronologiskt
 - hur ni använder er av själva platsen för att levandegöra berättelsen
-

På denna plats: Östra kyrkogården

Vilka vilar i jorden?

Finns det gravar som kan kopplas till händelser under andra världskriget?

Besök kyrkogården och sök efter gravarna som kan berätta. Vilka historiska spår kan ni utläsa? Leta symboler. Glöm inte ta bilder. Den information ni samlar in ska granskas kritiskt

Produktmålen med ert arbete är:

- en text som berättar om platsen, de döda och om symbolerna.
- en muntlig berättelse som ska förmedlas till andra vid en stadsvandring.

Tänk på:

- att använda olika källor, jämföra och granska kritiskt
 - att göra grundlig research
 - att fundera på vilka avgränsningar ni måste välja för er text- allt är kanske inte relevant
 - att berätta så att ni fångar intresset hos dem som lyssnar – ni måste inte berätta kronologiskt
 - hur ni använder er av själva platsen för att levandegöra berättelsen
-

Bilaga 2: Intervjuguide

Bas som intervjuerna och frågorna byggde på inte någon definitiv sådan utan en grund. Med modifiering och ändringar utifrån specifika förhållanden för intervjun t.ex. om det är ett arkiv eller museum och eventuella uppgifter jag redan fått på förhand. Men också beroende på hur intervjun förlöpte.

Berätta om hur ni arbetar:

- Mål
- Planer
- Vad vill ni?
- Konkreta arbetsformer?
- Hur arbetar ni konkret?
-

(Om det inte har kommit upp tidigare) Hur ser arbetet konkret ut? Vilka arbetsformer har ni?

Hur resonerar ni när det gäller att hitta former för hur eleverna ska arbeta konkret med materialet?

Vilken årskurs/åldersgrupp? Varför?

- Det är alltså tänkt att detta ska användas också i framtiden?

Vad är det man arbetar med? Vilket material?

- Mer ingående specifikt

Hur har urvalet av material och valet av vad man ska fokusera på gjorts?

- Varför lägger ni tyngdpunkten där ni gör?
- Kunde andra teman/områden varit aktuella?
- Etc.

Tankar kring de urval man gör i samband med sådan här verksamhet, i ett historiskt perspektiv? Tänker du/ni kring vilken historia det är ni lyfter fram? Hur?

- historiemedvetande...

Hur ser du på er roll gentemot skolan?

- Tar ni speciella hänsyn till skolorna?
- Vad är viktigt?
- Ställer skolorna krav?
- Etc.

Kräver detta arbete vissa förkunskaper och i så fall vilka? Varför?

Vad vill du att man ska få med sig från det här arbetet?

Styrkor och svagheter?

Synen på samarbete mellan museum och arkiv pedagogiskt?

- Kan man berika varandra i sådant här arbete? Hur in så fall?

Ytterligare allmänna tankar kring arkiv/museipedagogiken? Framtiden?

Något att tillägga?

